

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Vuorovaikutusleikkikerho Lansantien päiväkodissa

Alitalo, Eveliina & Marttila, Jenny

2015 Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemi

Vuorovaikutusleikkikerho Lansantien päiväkodissa

Alitalo Eveliina, Marttila Jenny
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2015

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemi
Sosiaaliala

Tiivistelmä

Eveliina Alitalo & Jenny Marttila

Vuorovaikutusleikkikerho Lansantien päiväkodissa

Vuosi	2015	Sivumäärä	51
-------	------	-----------	----

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella ja toteuttaa toiminnallinen vuorovaikutusleikkikerho Lansantien päiväkodissa. Opinnäytetyön aihe valikoitui omien kiinnostuksenkohteiden sekä Lansantien päiväkodin tarpeiden pohjalta. Aihe pohjautuu VKK-Metron eli Varhaiskasvatuksen kehittämissyksikön laajempaan kehittämishankkeeseen, jossa oli tarkoituksena edistää leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen kehittämistä.

Työn teoriapohja koostuu vuorovaikutuksesta, Theraplay-menetelmästä, vuorovaikutusleikistä sekä tunteista. Tavoitteina vuorovaikutusleikkikerhossa oli tukea lasten tunnetaitojen kehitystä sekä antaa lapsille onnistumisen kokemuksia erilaisten Theraplay-menetelmään pohjautuvien leikkien avulla. Lisäksi jokaisella toimintakerralla oli omat tavoitteensa, joiden pohjalta toiminta oli suunniteltu. Toimintakertojen rakenteet oli suunniteltu huolellisesti etukäteen, ja niissä oli selkeä struktuuri, jolla pyrittiin luomaan turvallisuudentunnetta lapsille. Jokainen toimintakerta sisälsi keskustelua tunteista tunnekorttien tai satujen avulla, lauluja sekä leikkejä.

Vuorovaikutusleikkikerho järjestettiin yhteensä viisi kertaa ja siihen osallistui neljä viisivuotiasta lasta, joista yhdellä oli erityisen tuen tarve. Lasten yksityisyydensuojan vuoksi tunnistettavuuden mahdollistavat yksityiskohdat on jätetty opinnäytetyössä mainitsematta. Tavoitteiden toteutumisen arvioinnin menetelmänä käytettiin havainnointia. Jokainen toimintakerta myös videoitiin, jotta kriittinen jälkiarviointi oli mahdollista. Päiväkotiin tehdyn kyselyn mukaan vuorovaikutusleikkikerhoon oltiin tyytyväisiä niin henkilökunnan, vanhempien, kuin osallistuneiden lastenkin taholta. Kerhon toimintarunko jätettiin päiväkotiiin, jotta vuorovaikutusleikkikerhoa voitaisiin toteuttaa siellä jatkossakin.

Asiasanat: varhaiskasvatus, Theraplay, tunteet, tunnetaidot, vuorovaikutusleikki

Eveliina Alitalo & Jenny Marttila

Title of the Thesis

Year	2015	Pages	51
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to plan and implement a functional, interactive play group in Lansantie kindergarten. The subject of the thesis was chosen on the basis of our own interests and the needs of Lansantie kindergarten. The subject is based on a wider development project of VKK-Metro, which aims to promote play and playful learning surroundings.

The theoretical frame of this thesis consists of interaction, Theraplay method, interactive play group and theory about emotions. The thesis had two targets with the interactive play group: to support the development of children's emotional skills and provide the children with experiences of success through games based on Theraplay. Additionally, every implementation session had its own, minor targets. The implementation of the play group was planned based on those goals. The structure of the play group was planned carefully beforehand so that the children feel safer. Each implementation included songs, games and discussion about different emotions with the help of cards and fairytales.

The interactive play group was implemented five times in total and the participants were four five-year-old children of which one had a need for special support. To ensure participants' privacy, details of the children are not described in this thesis. Observation was utilized to evaluate the goals and their success. Every session was filmed to enable a critical evaluation afterwards. According to the survey conducted in the kindergarten, the staff, parents and the children were satisfied with the interactive play group. The structure of the play group was left at the kindergarten in order to carry out the interactive play group also in the future.

Keywords: early childhood education, Theraplay method, emotions, emotion skills, interactive play group

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön tausta	7
2.1	VKK Metro eli Varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö.....	8
2.2	Lasantien päiväkoti.....	9
2.3	Tavoitteet	10
3	Teoreettinen viitekehys.....	10
3.1	Vuorovaikutus.....	10
3.2	Theraplay	12
3.3	Vuorovaikutusleikkikerho	14
3.4	Tunteet	16
3.4.1	Tunnetaidot	19
3.4.2	Tunnerehellisyys ja positiivinen minäkuva.....	22
3.4.3	Tunne-elämän kehityksen tukeminen.....	23
4	Vuorovaikutusleikkikerhon toteutus	24
4.1	Opinnäytetyöprosessin kuvaus	24
4.2	Toimintakerrat.....	27
4.2.1	Ensimmäinen toimintakerta	27
4.2.2	Toinen toimintakerta	29
4.2.3	Kolmas toimintakerta.....	29
4.2.4	Neljäs toimintakerta.....	30
4.2.5	Viides toimintakerta	31
5	Arviointi.....	32
5.1	Arviointimenetelmien kuvaus	33
5.1.1	Opinnäytetyöpäiväkirja	33
5.1.2	Havainnointi	33
5.1.3	Videointi	35
5.2	Tavoitteiden toteutuminen.....	35
5.3	Toimintakertojen arviointi	36
5.4	Luotettavuus ja eettisyys	42
6	Pohdinta	43
	Lähteet	45
	Liitteet.....	48

1 Johdanto

Vuorovaikutusleikkien avulla voidaan vaikuttaa lapsen kehitykseen lisäämällä emotionaalista saatavillaoloa. Vuorovaikutusleikkiryhmistä on saatu hyviä tuloksia Espoossa sekä Vantaalla. Kokemusten perusteella on todettu, että vuorovaikutusleikit ovat osoittautuneet tehokkaaksi silloin, kun yhdellä tai useammalla ryhmän lapsella on ollut erityisen tuen tarvetta. Vuorovaikutusleikeissä painottuvat emotionaalisen saatavillaolon keskeiset elementit kuten tunteet, ilo sekä leikkimielisyys. (Kanninen & Sigfrids 2012, 101.)

Varhaiskasvatuksessa toteutettava vuorovaikutusleikkikerho on lasten tarpeista lähtevää kuntouttavaa pedagogista pienryhmätoimintaa. Vuorovaikutusleikin tavoitteena varhaiskasvatuksessa on lisätä jäsenten yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, ja lisäksi sen avulla pyritään muuttamaan lapsen käsitystä itsestään myönteisemmäksi sekä lisäämään lapsen kykyä vastaanottaa ja antaa hoivaa. Vuorovaikutusleikin avulla lapselle muodostuu kyky jakaa tunne-elämyksiä toisten lasten sekä aikuisten kanssa. Vuorovaikutusleikkikerhon toiminta on aikuisjohtoista ja tarkkaan strukturoitua. (Lindqvist & Piirainen 2015.)

Toiminnallisen opinnäytetyömme tarkoituksena oli toteuttaa Lansantien päiväkotiin toiminnallinen ja tavoitteellinen vuorovaikutusleikkikerho. Tulevina varhaiskasvattajina pedagoginen pienryhmätoiminta ja erilaiset toiminnalliset menetelmät tuntuivat mielekkäiltä, joten vuorovaikutusleikkikerhon suunnittelu ja ohjaaminen vastasivat omiin ammatillisiin tarpeisiimme. Omien kiinnostuksenkohteidemme sekä työelämäkumppanimme Lansantien päiväkodin tarpeiden pohjalta suunnittelimme vuorovaikutusleikkikerholle viisi toimintakertaa, jotka toteutimme kerran viikossa. Toimintakerroilla oli mukana neljä viisivuotiasta lasta, joista yhdellä oli erityisen tuen tarve.

Isokorven mukaan (2004, 127) mukaan tunnetaitoja tulisi opetella varhaislapsuudesta lähtien. Lapsella on oikeus tuntea ja kokea erilaisia tunteita, sillä tunteiden kokeminen, näyttäminen sekä vastaanottaminen lisäävät lapsen hyvinvointia. Varhaiskasvattajan ja lapsen välisissä vuorovaikutustilanteissa aikuinen sanoittaa ja mallintaa lapsen tunteita. Varhaiskasvattajat tukevat lapsen tunnetaitoja erilaisten leikkien ja satujen avulla. (Isokorpi 2004, 127-129.) Stakesin ”Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet” -oppaassa (2005, 16) todetaan, että varhaiskasvattajilta edellytetään työssään sitoutuneisuutta, herkkyyttä sekä kykyä reagoida lapsen erilaisiin tunnetiloihin sekä yksilöllisiin tarpeisiin. Kasvattajan ollessa sitoutunut työhönsä, se edistää hänen herkkyyttään lapsen erilaisille tunnetiloille sekä emotionaaliselle hyvinvoinnille. (Stakes 2005, 18.) Lasten tunnekasvatus tulisi ottaa varhaiskasvatuksessa huomioon yhtenä lapsen kehityksen tärkeänä osa-alueena. Tunnetaitoja on tärkeä opetella jo varhaisessa vaiheessa, jotta lapsi saa hyvän perustan itsetuntonsa kehittämiseksi sekä oppii ilmaisemaan omia tunteitaan. (Isokorpi 2004, 133.)

Lasten tunne-elämän kehitystä koskevan teorian valossa koimme lasten tunne-elämän tukemisen varhaiskasvatuksessa tärkeäksi ja kiinnostavaksi aiheeksi. Tämän vuoksi valitsimme vuorovaikutusleikkikerhon ensimmäiseksi tavoitteeksi lasten tunnetaitojen kehityksen tukemisen. Opinnäytetyömme toisena tavoitteena oli antaa lapsille onnistumisen kokemuksia, sillä onnistumisen kokemukset esimerkiksi parantavat lapsen itseluottamusta (Koivunen 2009, 38). Lisäksi kaikilla viidellä toimintakerralla oli omat pienemmät tavoitteensa. Tavoitteiden toteutumiseen pyrimme tunnekorttien, satujen ja Theraplay-menetelmän leikkien avulla. Opinnäytetyömme tietopohja koostuu vuorovaikutuksen, Theraplay-menetelmän, vuorovaikutusleikin, sekä tunteiden teorioista.

Opinnäytetyömme pohjaa laajemmin VKK-Metron eli Varhaiskasvatuksen kehittämissyksikön kehityshankkeeseen, jonka teemana vuosina 2014-2016 on leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen kehittäminen. Teeman yhtenä tavoitteena on vahvistaa varhaiskasvatuksen parissa toimivien osaamista leikin pedagogisessa hyödyntämisessä. Tässä opinnäytetyössä pyrimme keskittymään tämän tavoitteen toteutumiseen yhteistyössä Lansantien päiväkodin kanssa.

2 Opinnäytetyön tausta

Toiminnallinen opinnäytetyö tarkoittaa, että opiskelijat tuottavat opinnäytetyönään fyysisen tuotoksen tai kehittävät jotakin ammatillista toimintaa. Tavoitteena toiminnallisessa opinnäytetyössä on oman alan ammatillisen taidon, tiedon sekä sivistyksen kehittäminen. Toiminnallisen osuuden lisäksi opiskelijat kirjoittavat fyysistä tuotosta ja kehittämisprosessia koskevan raporttiin, joka toimii opiskelijan ammatillisen tiedon, taidon ja sivistyksen näyttönä. (Vilka 2007, 76-77.) Toiminnallisessa opinnäytetyössämme loimme espoolaiseen Lansantien päiväkotiin toiminnallisen, viisi toimintakertaa sisältäneen vuorovaikutusleikkikerhon. Aihetta pohtiessa meille oli tärkeää, että toteutus palvelisi omien tavoitteidemme lisäksi työelämäkumppanimme tarpeita. Lopullinen aihe valikoituikin omien kiinnostuksenkohteidemme lisäksi erityisesti Lansantien päiväkodin tarpeiden pohjalta. Me suoritamme lastentarhanopettajan pätevyyden, mistä johtuen johtuen katsoimme opinnäytetyöaiheen tukevan pedagogista osaamistamme. Vuorovaikutusleikkikerhon toteuttamista varten meidän tuli pitää huolta riittävän vankasta teoriapohjasta. Lisäksi käytännön toteutus antoi meille arvokasta ohjauskokemusta ja toimintakertojen tuottama havainnointimateriaali auttoi meitä reflektoimaan toimintaamme ja tätä kautta kehittymään varhaiskasvattajina.

Vuorovaikutusleikkikerhotoiminnasta varhaiskasvatuksessa on aiemmin tehty joitakin toiminnallisia opinnäytetöitä, esimerkiksi Vehmaskangas (2011) ja Kela & Kyyrö (2009).

Jokainen toiminnallinen työ on kuitenkin suunniteltu omaa kohderyhmäänsä varten, eli palvelemaan juuri työelämäkumppaninsa tarpeita. Mielestämme samankaltaiset toiminnalliset opinnäytetyöt eri kohdehenkilöille eivät siis vähennä toistensa arvoa, vaan jokainen tuotos on merkityksellinen omille kohdehenkilöilleen. Keskityimme opinnäytetyössämme räätälöimään vuorovaikutusleikkikerhon juurikin niille neljälle lapselle, joille sen Lansantien päiväkodissa toteutuimme. Toimintamme oli tavoitteellista ja huolellisesti teoriapohjan perusteella suunniteltua. Opinnäytetyöprosessin aikana opimme käyttämään meille ennestään tuntematonta menetelmää, vuorovaikutusleikkiä, lapsen tunnetaitojen kehityksen tukemisen välineenä.

Lasten tunne-elämän kehitykseen liittyen on tehty paljon erilaisia tuotoksia. Ristimäen (2012) opinnäytetyössä on tehty kehittämishanke tunnetyöskentelyn liittyvien menetelmien kehittämiseen esikouluikäisten lasten kanssa. Kangaspunta (2014) on puolestaan pro gradu -tutkielmassaan tutkinut pienten lasten tunteita ja tunteiden merkitystä lasten arjessa. Lasten tunnekasvatus on otettu esille myös Helsingin Sanomien artikkelissa ”Päiväkodeissa aletaan opettaa tunnetaitoja saksalaisten tavalla - tavoitteena väkivallan ja riippuvuuskien ehkäisy” (2015). Artikkelissa kerrotaan saksalaisesta Papilio-ohjelmasta, jossa lapsille opetetaan tunnetaitoja ja vuorovaikuttamista esimerkiksi pienryhmien avulla (Rissanen 2015).

2.1 VKK Metro eli Varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö

Opinnäytetyömme taustalla on VKK-Metro-hanke, joka on vuodesta 2007 toiminut Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan yhteinen kehittämis- ja koulutusyhteistyöverkosto. VKK-Metron pohjalla on vaihtuvista päivähoitoyksiköistä koostuva kehittäjäverkosto. Jokaisen kehittämisvuoden ajaksi valitaan 21 kehittäjäyksikköä, jotka ovat valmiita kehittämään toimintaansa. Vaihtuvaan kehittäjäyksikköverkostoon on syynä pyrkimys luoda mahdollisimman moneen pääkaupunkiseudun päivähoitoyksikköön jatkuvaa kehittämistoimintaa. (Socca.)

Vuosina 2014-2016 VKK-Metron teemana on leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen kehittäminen. Teeman tavoitteena on nähdä leikki lasten kehitys- ja oppimistarpeisiin vastaavana kasvu- ja oppimisympäristönä, sekä vahvistaa varhaiskasvatuksen parissa toimivien osaamista leikin pedagogisessa hyödyntämisessä ja lasten oppimisvalmiuksien kehittämisessä. Teeman piirissä on tarkoituksena kehittää varhaiskasvatuksen leikillisiä oppimisympäristöjä lasten tarpeita ja kiinnostuksenkohteita vastaaviksi. Tavoitteena on myös varhaiskasvatuksen toiminnan laadun kehittäminen, aikuisen aktiivisen ja sensitiivisen roolin omaksuminen sekä havaintomateriaalin tuottaminen leikkitilanteista työn kehittämisen tueksi. (Socca.)

Opinnäytetyömme liittyy VKK-Metron teemaan leikin kehittämisen kautta. Pyrimme vahvistamaan sekä omaa osaamistamme leikin pedagogisessa hyödyntämisessä varhaiskasvatuksessa että kehittämään omalta osaltamme Lansantien päiväkodin vuorovaikutusleikkikerhotoimintaa. Päiväkodissa on pidetty aikaisemminkin vuorovaikutusleikkikerhoa, mutta toiminta ei ole kuitenkaan ollut säännöllistä. Jätimme päiväkodille pitämämme vuorovaikutusleikkikerhon toimintakertojen rungot, jotta työntekijöiden on halutessaan mahdollista jatkaa samanlaista toimintaa tulevaisuudessa.

2.2 Lansantien päiväkoti

Lansantien päiväkoti on aloittanut toimintansa syksyllä 1984 ja se sijaitsee Espoossa Kilon rautatieaseman lähistöllä. Päiväkodin toiminta-ajatuksena on tarjota lapsille laadukasta varhaiskasvatusta lämpimässä ja turvallisessa ympäristössä, jossa opetellaan ottamaan vastuuta itsestä ja huomioimaan toisista. Toiminnan päämääränä on kasvattaa lapsesta tasapainoinen, itseään ja muita arvostava, erilaisuuden hyväksyvä, hyvinvoiva ja oma-aloitteinen nuori ja aikuinen. Lansantien päiväkodin toimintaa ohjaavat seuraavat arvot: asukas- ja asiakaslähtöisyys, suvaitsevaisuus ja tasa-arvo, luovuus ja innovatiivisuus, kumppanuus ja yhteisöllisyys, tulokellisuus ja vaikuttavuus, sekä kestävä kehitys. (Lansantien päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2012.)

Ryhmiä päiväkodissa toimii tällä hetkellä kolme: esiopetusryhmä Viikarit, sekä kaksi 3-5-vuotiaiden ryhmää, Veijarit ja Vesselit. Veijarit on 13-paikkainen integroitu ryhmä, jossa 5-6 lapsella on tarvetta tehostettuun tai erityiseen tukeen. Tukea tarvitaan esimerkiksi puheen tai kielenkehityksen alueella. (Lansantien päiväkoti 2015.) Myös Vesseleissä on tukea tarvitsevia lapsia, joten ryhmässä vierailee erityislastentarhanopettaja tarvittaessa, noin 1-2 kuukauden välein. Tarpeen mukaan päiväkodissa on toiminut erilaisia pienryhmiä: suujumpparyhmä, eläinleikkiryhmä ja leikkikerho. Tarkoituksena on toteuttaa suunnitelmallista, tavoitteellista ja toimivaa moniammatillista verkostoyhteistyötä erilaisten yhteistyökumppanien kanssa. Yhteistyötä tehdään esimerkiksi kiertävien erityislastentarhanopettajien, neuvolan, puheterapeuttien, perheneuvolan ja koulun kanssa. (Lansantien päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2012.)

Päiväkodissa toteutetaan tavoitteellista toimintaa, jonka keskeisenä sisältönä ovat lapselle ominaiset tavat toimia liikunnan, leikin, taiteellisten kokemusten sekä tutkimisen kautta. Päiväkoti toimii kasvatuskumppanuuden hengessä sekä pitää tiiviisti yhteyttä konsultoivaan erityislastentarhanopettajaan, neuvolaan sekä kouluun. (Lansantien päiväkoti 2015.) Kasvatuskumppanuuden välineinä päiväkodissa ovat esimerkiksi päivittäiset keskustelut vanhempien kanssa lasta tuodessa ja hakiessa, kasvatuskeskustelut, kuukausikirje, vanhempainillat ja erilaiset juhlat (Lansantien päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2012).

Ryhmissä on runsaasti monikulttuurisia lapsia, joten monikulttuurisuus on luonnollisesti otettu huomioon päiväkodin toiminnassa. Vieraiden kulttuurien ja kielten läsnäolo auttaa hyväksymään erilaisuutta ja oppimaan suvaitsevaisuutta. Monikulttuuristen lasten suomenkielen oppimista tuetaan käyttämällä kuvia arjen tilanteissa, sanoittamalla arkea mahdollisimman paljon sekä käyttämällä selkeitä ohjeita ja toistoja. Henkilökuntaa on tukemassa S2-lastentarhanopettaja. Päiväkodilla on tavoitteena luoda luottamukselliset suhteet perheiden kanssa, ja tarvittaessa käytetään tulkkipalveluita tiedonkulun helpottamiseksi. (Lansantien päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2012.)

2.3 Tavoitteet

Asetimme vuorovaikutusleikkikerholle kaksi tavoitetta, joiden toteutumiseen pyrimme erilaisten leikkien avulla. Ensimmäisenä tavoitteenamme oli tukea lasten tunnetaitojen kehitystä. Tähän tavoitteeseen sisällytimme perustunteiden nimeämisen ja erilaisten tunnekokemusten mahdollistamisen. Perustunteita ovat rakkaus, ilo, viha, suru, pelko, hämmästyminen ja inho (Nuorten mielenterveystalo). Keinoina meillä tämän tavoitteen saavuttamiseksi olivat tunnekortit, joissa on eläinkuvien avulla ilmaistu erilaisia tunnetiloja, sekä kaksi tunteisiin liittyvää satukirjaa. Lisäksi sanoitimme ja ilmaisimme monenlaisia tunteita toiminnassamme. Lapset saivat harjoitella tunteiden tunnistamista ja kokemista turvallisesti pienryhmässä, jossa kaikki tunteet olivat sallittuja. Toisena tavoitteenamme halusimme antaa jokaiselle lapselle onnistumisen kokemuksia, sillä Koivusen (2009, 38) mukaan onnistumisen kokemukset parantavat lapsen itseluottamusta ja vahvistavat minäkuvausta. Pyrimme antamaan onnistumisen kokemuksia kehumalla ja kannustamalla lapsia. Näiden edellä mainittujen tavoitteiden lisäksi jokaisella toimintakerralla oli omat pienemmät tavoitteensa, joiden pohjalta toimintarunko oli suunniteltu.

3 Teoreettinen viitekehys

3.1 Vuorovaikutus

Lapsen kehittyminen ja oppiminen on seurausta dynaamisista vuorovaikutussuhteista lapsen sekä hänen kasvuympäristönsä välillä. Lapsi saa ympäristöstään malleja, joiden myötä hän alkaa rakentaa käsityksiä ja merkityksiä ympäristöstään sekä oppii olemaan vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Lapsen puheen sekä kielen kehittyessä lapsi kykenee järjestämään mielessään ajatteluaan ulkoisesti sisäiseksi sekä säätelämään vähitellen omaa toimintaansa. Lapsen oma käsitys itsestään muodostuu sen pohjalta, millaista palautetta hän saa toisilta ihmisiltä. Lapsi tiedostaa ensin itsensä suhteessa muihin, jonka jälkeen tietoisuus

itsestä alkaa kehittyä. Oppiminen tapahtuu arkisissa vuorovaikutuksessa tarkkailemalla, jäljittelemällä sekä osallistumalla leikkeihin. (Alila & Parrila 2011, 93-93.)

Vuorovaikutus voi ilmetä sanallisena tai sanattomana. Kasvattajan sekä lapsen välisessä vuorovaikutustilanteessa on tärkeää olla konkreettisesti lapsen tasolla, jotta lapseen saadaan katsekontakti. Lapselle puhutaan niillä sanoilla, jotka hän ymmärtää sekä vältetään turhan pitkiä tai epäselviä lauseita. Vuorovaikutustilanteissa lapsen kyky säädellä omia tunteitaan ja toimintaansa kehittyä asteittain. Kasvattajan tehtävänä on näissä vuorovaikutustilanteissa kulloisenkin tilanteen mukaan iloita lapsen kanssa, lohduttaa, rajoittaa tai opettaa lasta hallitsemaan kielteisiä tunteita kuten surua, kiukkua sekä pettymystä. (Koivunen 2009, 47-50.)

Vuorovaikutuksessa syntyvä perusturvallisuuden tunne tarkoittaa sitä, että lapsi kokee olonsa turvallisiksi sekä fyysisesti että psyykkisesti. Perusturvallisuuden tunne on itsetunnon kehittymisen edellytys. Uuden ryhmän aloittaessa päiväkodissa kasvattajan tehtävänä on luoda hyvä sekä turvallinen ilmapiiri. Turvallisuuden tunnetta lisää kasvattajan saatavilla olevuus. Kasvattajan tulee olla jatkuvasti läsnä vuorovaikutustilanteissa, havaita lapsen kulloisetkin tarpeet sekä osoittaa aitoa kiinnostusta lasten pohdintoja sekä tekemisiä kohtaan. Lapset tarkkailevat sekä ottavat mallia aikuisen käyttäytymisestä. Aikuisen käyttäytyminen tulee viestiä lapsille arvostusta sekä hyväksyntää. (Alila & Parrila 2001, 47,48.)

Lapsen itsetunnon ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi on tärkeää, että kasvattaja tuntee lapset ja heidän tarpeensa ja ottaa jokaisen lapsen yksilölliset vahvuudet huomioon. Lapsi tulee nähdä positiivisessa valossa, jotta lapsen itsetunto vahvistuisi. Vuorovaikutussuhteet ovat pohja lapsen itsetunnon rakentumiselle. Vuorovaikusta tarkasteltaessa on hyvä kiinnittää huomiota kaikkiin vuorovaikutuksen eri tasoihin jotka ovat kasvattajien keskinäinen vuorovaikutus, kasvattajien ja lasten välinen vuorovaikutus sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus. Kasvattaja voi vaikuttaa lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen ohjaamalla suoraan sekä epäsuoraan lasten leikkiä vaikuttamalla esimerkiksi leikkitiloihin, sekä materiaaleihin. Kasvattaja voi toiminnallaan rikastuttaa leikkejä sekä mahdollistaa kaikille leikkirauha sekä tarvittavat leikkiympäristöt. (Alila & Parrila 2011, 159-164.)

Hyvät suhteet ikätovereihin antavat lapselle emotionaalista tukea ja mahdollisuuden leikkiä ystävien kanssa, sekä opettavat ohjaus- ja neuvottelutaitoja, seuraamista, konfliktinratkaisua, virheistä oppimista ja riskinottoa. Lapsen vuorovaikutustaidot muiden lasten kanssa ovat riippuvaisia sosiaalisista taidoista, sillä lapset vasta opettelemaan ymmärtämään ja tasapainottamaan omia tunteitaan muiden ihmisten tunteiden kanssa. Aikuiset ovat avainasemassa lasten välisen vuorovaikutuksen tukemisessa, sillä he tarkkailevat

ystävyyssuhteiden syntymistä ja tukevat niitä. Lasten välisen vuorovaikutuksen tukemiseen on monia tapoja. Aikuinen voi järjestää ympäristön suotuisaksi tarjoamalla leikkiin tilaa, materiaalia ja aikaa. Työskentely pareittain tai pienryhmissä kehittävät positiivista vuorovaikutusta ja lasten välisten konfliktien ennakointi sekä lasten tukeminen sovittelussa tukevat vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Aikuisen on hyvä opettaa lapsille käytöstapoja, kuten kuuntelua, jakamista ja anteeksipyyttämistä, sekä rohkaista lapsia auttamaan toisiaan päivän mittaan, ja keskustella lasten kanssa yhdessä vietetystä ajasta. (NCCA 2009, 46-47.)

3.2 Theraplay

Theraplay on on Chicagossa 1960-luvulla alkunsa saanut menetelmä, jolla hoidetaan lapsen ja tämän huoltajien vuorovaikutussuhteen häiriöitä. Theraplay on leikkisä, yhteyttä rakentava ja lyhytkestoinen terapiamuoto. Se on yhtä aikaa fyysinen, yksilöllinen, keskitetty ja hauska. Mallina Theraplaylle on ollut luonnollinen ja terve lapsen ja vanhemman suhde. Theraplay-hoidon tavoitteina on edistää kiinnittymiskehitystä, vahvistaa itsetuntoa, sekä sitoutumista ja luottamusta sosiaalisissa suhteissa. Theraplay-menetelmää hyödynnetään monenlaisissa ympäristöissä, esimerkiksi kouluissa ja kuntoutuslaitoksissa. Sillä voidaan hoitaa kaikenikäisiä, mutta useimmiten hoidettavien ikä on puolestatoista vuodesta kahteentoista vuoteen. Menetelmällä hoidettavien häiriöt ovat usein lapsen varhaiskehityksessä ja vaikka suurin osa hoidettavista on jo ohittanut vauvaiän, tarvitsevat he silti hoivaavaa kosketusta, katsekontaktia, sekä antamis- ja ottamisleikkejä. Nämä kaikki ovat keskeisiä asioita terveessä vauvan ja vanhemman suhteessa. (Jernberg & Booth 2003, 21 & 29-30.)

Theraplay-hoidon periaatteet on pyritty tekemään helpoiksi ymmärtää ja sen ideoita voidaan hyödyntää monenlaisessa työssä. Theraplay-terapeutina ei kuitenkaan voi toimia ilman koulutusta. (Jernberg & Booth 2003, 23.) Luomamme vuorovaikutusleikkikerho pohjautuu joiltain osin teorialtaan Theraplay-menetelmään. Se ei kuitenkaan ole varsinaista Theraplayta, sillä meillä ei ole Theraplay-terapeutin koulutusta.

Tunteiden säätely - ja ilmaisuongelmia voidaan yrittää ratkaista Theraplayn avulla. Vaikeuksia kontrolloida ja käsitellä tunteita voidaan hoitaa hoivaamalla ja antamalla lapselle kokemuksia siitä, että toiset virittäytyvät hänen tunnetiloihinsa ja tunnistavat hänen tunteensa. (Jernberg & Booth 2003, 288.) Vuorovaikutusleikkikerhossa pyrimme yhdessä nimeämään tunteitamme ja pohdimme, millaisissa tilanteissa eri tunteita voi tuntea. Tunteiden käsittelyssä meillä oli apuna tunnekortit ja erilaiset sadut.

The Theraplay Instituten artikkelissa ”What is Theraplay?” kerrotaan, että pääkäsitteet Theraplay-tuokioiden rakenteessa ovat turvallisuus, järjestelmällisyys ja säännöllisyys. Lapselle on rauhoittavaa ja luo turvallisuudentunnetta, kun aikuinen ohjaa tuokioiden

toimintaa. Lämmin ja rohkaiseva aikuisjohtoisuus johtaa järjestelmällisyyteen ja säännöllisyyteen, sekä opettaa lapselle itsesääätelykykyä. Theraplay sopii erityisesti lapsille, joilla esiintyy yliaktiivisuutta, keskittyneisyyden häiriöitä tai tarvetta kontrolloida tilanteita. Theraplay on myös pätevä menetelmä esimerkiksi sellaisille vanhemmille, joilla on järjestelmällisyyden puutetta tai vaikeuksia asettaa rajoja ja olla varma ohjaaja. Struktuoitulle rakenteelle löytyy teoriaa muun muassa Bowlbyltä (1988), johon artikkelissa viitataan. Bowlbyn mukaan terve kiintymyssuhde vaatii välittävän aikuisen läsnäoloa ja huolenpitoa. (The Theraplay Institute 2015, 7.)

Theraplay on lapsen ja koko perheen hoitoa, joka on tarkoitettu edistämään kiintymystä, itsetuntoa sekä luottamusta muihin. Menetelmä perustuu lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen luonnollisiin toimintamalleihin, ja se on henkilökohtaista, fyysistä sekä hauskaa. Toiminnot theraplayssä keskittyvät neljään keskeiseen arvoon vanhempi-lapsi-suhteessa: rakenne, sitoutuminen, hoito ja haasteet. Theraplay-istunnot luovat aktiivisen ja tehokkaan yhteyden lapsen ja vanhemman välille, mikä johtaa muutokseen siinä, miten arvokkaana ja rakastettavana näkee itsensä sekä ihmissuhteensa. Koskettaminen on normaali, terve osa kaikkea vanhempi-lapsi-vuorovaikutusta. The Theraplay Instituten artikkelissa viitataan Barnardiin ja Brazeltoniin (1990), sekä Fieldiin (1993), joiden mukaan fyysinen kosketus voi vähentää stressiä, ahdistusta, masennusta ja kasvattaa mukavuudentunnetta. Erilaiset kosketukset ovat tärkeitä Theraplay-menetelmän toteutuksessa. Kosketus on leikkisää, hoidollista ja ohjaavaa. (The Theraplay Institute 2015, 14.)

Vuorovaikutusleikkikerhossamme oli mukana leikkejä, joihin sisältyy kosketusta sekä aikuisten että lasten taholta. Pidämme aikuisen hellää kosketusta arvokkaana asiana lapsen kehitykselle, ja näkemyksemme mukaan on myös tärkeää, että lapset oppivat koskettamaan toisia ihmisiä satuttamatta. Kosketusta sisältäviä leikkejä kerhossamme olivat esimerkiksi sähkötyspiiri ja kosketusleikki. Tarkemmat kuvaukset leikeistä löytyvät kohdasta ”4.3 Toimintakerrat”.

Ryhmä-Theraplay on yksilöllisen Theraplayn jatke, jossa menetelmää sovelletaan lapsiryhmään. Ryhmä-Theraplay antaa mahdollisuuden ulottaa Theraplayn yhteyttä rakentavan vaikutuksen useihin lapsiin samanaikaisesti. Ryhmä-Theraplay pyrkii itsetunnon kohottamiseen sekä luottamuksen ja ryhmän yhteenkuuluvuuden lisäämiseen tarjoamalla konkreettisia ja positiivisia kokemuksia. Ryhmissä on neljä yksinkertaista sääntöä: satuttaa ei saa, pysytään yhdessä, pidetään hauskaa ja aikuinen johtaa. Ohjaajan tulee selvittää nämä säännöt lapsille. Ryhmä-Theraplay-ryhmät pohjautuvat runkoon ja rituaaleihin, jotka viestittävät rakenteellisuutta, yhteisyyttä, hoivaa ja haasteellisuutta. (Jernberg & Booth 2003, 343, 345.)

Ryhmä-Theraplaylle on kehittynyt kaksi rituaalia, jotka aloittavat ja lopettavat istunnon. Ensimmäinen on jokaisen ryhmäistunnon aluksi tehtävä tarkistus, jossa kaikki lapset pääsevät vuorollaan huomion keskipisteeksi. Tällöin lasta ihaillaan ja ”pipejä” hoidetaan esimerkiksi kosteusvoiteella. Ryhmäistunnon loppuun kuuluu herkkutelu, jolloin ryhmän jäsenet syöttävät toisiaan. Kaikki saavat herkun huolimatta siitä, miten istunto on sujunut. (Jernberg & Booth 2003, 347-348.) Vuorovaikutusleikkikerhossamme jätimme ”pipien” hoivaamisen väliin, sillä koimme sen varsinkin ujommille lapsille melko intiimiksi uuden aikuisen kanssa. Sen sijaan otimme mukaan leikkejä, joissa kosketetaan toista. Herkkuja emme myöskään tarjonneet allergioiden sekä päiväkodin käytäntöjen vuoksi.

Ryhmä-Theraplay sopii monenlaisille ikäryhmille ja monenkokoisille ryhmille. Mitä levottomampia, kiihtyneempiä tai tunne-elämältään rikkinäisempiä ryhmän lapset ovat, sitä pienempi ryhmäkoon tulisi olla. Tällaisille lapsille iso ryhmä ja toisten lähellä oleminen voi rauhoittavan vaikutuksen sijaan merkitä uhkaa ja lisätä pelkoa. (Jernberg & Booth 2003, 347-348.) Me emme tunteneet ryhmän lapsia hyvin, eivätkä lapset vastaavasti meitä, joten koimme neljä lasta sopivaksi määräksi toimivaa vuorovaikutusleikkikerhoa varten. Lisähaastetta toi se, että yksi ryhmän lapsista tarvitsi tehostettua tukea. Osa vuorovaikutusleikkikerhoon osallistuneista lapsista oli hyvin ujoja, ja uskoimme pienen ryhmäkoon olevan heille turvallinen ympäristö. Meitä oli kaksi ohjaamassa, joten pystyimme hyvin jakamaan huomiota kaikille.

Ryhmä-Theraplay-tuokioiden pituuteen vaikuttavat ryhmään osallistuvien lasten ikä ja keskittymiskyky, koko, sekä jäsenten psyykkisten ongelmien vakavuus ja laatu. Yleensä istunnot kestävät 30-40 minuuttia. Theraplayryhmän kokoontumisaikataulut riippuvat ryhmän tarpeista, mutta istunnot ovat tehokkaita, jos niitä on vähintään kerran viikossa. (Jernberg & Booth 2003, 350.) Määritimme toimintakertojemme tavoitekestoksi 30-35 minuuttia, sillä oletimme viisivuotiaiden pystyvän keskittymään tämän ajan. Tosin olimme myös varautuneet siihen, että jotain yllättävää voi sattua, jolloin aikataulusta olisi täytynyt joustaa suuntaan tai toiseen. Vuorovaikutusleikkikerho pidettiin kerran viikossa, jotta tunnetaitojen kehitystä tukeva vaikutus olisi tehokasta.

3.3 Vuorovaikutusleikkikerho

Leikkiminen on välttämätöntä lapsen emotionaaliselle, sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle, sillä leikkiessä kehittyvät kieli, syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen, yhdisteleminen, luovuus, assosiativisuus, vuorovaikutustaidot, kyky empatiaan, ongelmanratkaisukyvyt sekä kyky erottaa leikki ja ulkoinen todellisuus. Leikkiminen opettaa lapselle tunteiden säätelyä, esineiden käsittely- ja toimintatapoja, sääntöjen noudattamista ja ryhmässä toimimista. Leikkiessä lapsen on mahdollista harjoitella monenlaisia taitoja ilman

pelkoa epäonnistumisesta. Lapsen innostusta leikinomaiseen oppimiseen voidaan hyödyntää opettaessa tälle arkielämän tärkeitä taitoja. Leikkiessään lapsi ilmentää sisäisen ja ulkoisen maailmansa tapahtumia. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

Leikissä lapset käyttävät hyödyksi kaikkea näkemäänsä, kuulemaansa ja kokemaansa jäljitellen sekä uutta luoden. Leikissä näkyvät ne asiat, jotka ovat lapselle merkityksellisiä jollain tapaa. Lapsen leikin tukeminen vaatii varhaiskasvattajalta leikin havainnointia sekä kykyä eritellä leikki tilanteita. Kasvattajan ollessa toimintaan sitoutunut ja sensitiivinen, hän tunnistaa lasten sanallisia ja sanottamia aloitteita ja kykenee myös vastaamaan niihin. Kasvattaja osaa antaa tarpeeksi vapautta leikkimiselle, mutta toisaalta kykenee ohjaamaan leikkiä suoraan sekä epäsuorasti tarpeen vaatiessa. Epäsuoralla ohjauksella tarkoitetaan leikin rikastuttamista esimerkiksi mielikuvien tai erilaisten välineiden avulla. Varhaiskasvatukseen kuuluu leikkiympäristön luominen tietoisesti ja tarkoituksenmukaisesti sekä sen ylläpitäminen ja uudistaminen. Leikkiympäristöä suunniteltaessa on otettava huomioon myös lasten ajankohtaiset kiinnostuksen aiheet ja mahdollistettava myös lasten osallisuus leikkiympäristön ylläpitämiseen ja uudistamiseen. Välineiden tulee olla monipuolisia sekä riittäviä. (Stakes, 321-22.)

Partenin mukaan leikillä on kuusi eri kehitysvaihetta, jotka ovat vapaa leikki, yksin leikkiminen, sivusta seuraava leikki, rinnakkaisleikki eli vierekkäisleikki, assosiativinen leikki sekä vuorovaikutusleikki. Piagetin näkemyksen mukaan leikin eri vaiheet luokitellaan iän mukaisesti viiteen eri kategoriaan, jotka ovat sensoris-motorinen leikki 0-2 vuotiaana, rakenteluleikit yli 2-vuotiaana, kuvitteluleikit 3-7 vuoden iässä, sosio-dramaattiset leikit yli 4 vuoden iässä sekä sääntöleikit yli 7-vuoden iässä. (Hakkarainen & Bredikyte 2013, 18.)

Vuorovaikutusleikkiä voidaan toteuttaa päiväkodissa pedagogisena pienryhmätoimintana. Vuorovaikutusleikki lähtee aina lasten tarpeista ja sen tarkoituksena on sisältää kuntouttavia elementtejä. Vuorovaikutusleikkikerhossa toimitaan aikuisjohtoisesti ja toiminta leikkikerhossa on valmiiksi strukturoitua. Vuorovaikutusleikin tavoitteena varhaiskasvatuksessa on lisätä jäsenten yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Vuorovaikutusleikkien avulla pyritään muuttamaan lapsen käsitystä itsestään myönteisemmäksi sekä lisäämään lapsen kykyä sekä vastaanottaa että antaa hoivaa. Vuorovaikutusleikin avulla lapselle muodostuu kyky jakaa tunne-elämyksiä toisten lasten sekä aikuisten kanssa. (Lindqvist & Piirainen 2015.)

Ryhmän eteneminen tapahtuu vaiheittain. Aloitusvaiheessa käydään läpi ryhmän säännöt sekä tehdään tutuksi ryhmän rituaalit. Tärkeää on luoda heti alussa turvallinen ilmapiiri sekä tutustua hyvin kerhossa oleviin lapsiin. Keskivaiheessa leikkikerhossa leikitään yhteistoiminnallisia leikkejä, haastavampia leikkejä sekä harjoitellaan kiihtymistä sekä

tyyntymistä. Vuorovaikutusleikkikerhon loppuessa valmistellaan ryhmän päättymistä ja ennakoitaan luopumista lasten kanssa. Lopuksi kerrataan vielä tärkeimpiä leikkejä. (Lindqvist & Piirainen 2015.)

Koivunen (2009, 66) mainitsee, että sääntöjä tulisi olla vain sen verran, että lapset kykenevät noudattamaan niitä. Lasten on tärkeää myös ymmärtää sääntöjen merkitys. Säännöistä voidaan keskustella lasten kanssa sekä kerrata tarpeen mukaan. (Koivunen 2009, 66.)

Laadimme ennen vuorovaikutusleikkikerhon alkua kolmen säännön taulun, jossa oli havainnollistava kuva jokaisesta säännöstä. Kävimme säännöt läpi yhdessä lasten kanssa ja kertosimme ne jokaisen toimintakerran alussa.

Jokaisella vuorovaikutusleikkikerhon toimintakerralla on tietynlainen toimintajärjestys eli kaava jonka mukaan toimitaan. Jokaisella kerralla on selkeä aloitus sekä lopetus Lapset tulevat aluksi sisään tiloihin ja lauletaan yhdessä alkulaulu tai loru. Alkulaulun jälkeen leikitään yhdessä esimerkiksi hoivaleikkejä tai muita toimintoja lasten tarpeen mukaisesti. Vuorovaikutusleikkikerhoon kuuluu herkuttelu palkitsemisen muotona. Leikkikerho loppuu yhteiseen loppulauluun, jonka jälkeen kerho loppuu. (Lindqvist & Piirainen 2015.)

Vuorovaikutusleikin elementtejä ovat toiminnallisuus, ihailu ja kehuminen sekä hupsuttelu ja leikkimielisyys, jotka kaikki ilmenevät leikkien aikana. Aikuinen on katsekontaktissa lapseen ja tukee lasta koko ryhmän ajan. Aikuinen kannustaa sekä palkitsee lasta ja huomaa jokaisen lapsen ainutlaatuisuuden. Vuorovaikutusleikkikerhossa kaikki tunteet ovat sallittuja. Aikuinen on läsnä intensiivisesti koko ajan ja johtaa toimintaa. Vuorovaikutusleikeissä ei käytetä välineitä tai pelejä vaan leikki tapahtuu pääosin omaa kehoa käyttäen. Aikuisen tehtävänä on huolehtia toiminnan ennakoituvuudesta, pysyvyydestä sekä säännöistä sekä toimia johdonmukaisesti toiminnan aikana. (Lindqvist & Piirainen 2015.)

3.4 Tunteet

Ihmisen perustunteet, joita ovat muun muassa suru, viha, ilo hämmästys, inho ja häpeä, tunnetaan kulttuurista tai perinteistä riippumatta. Perustunteiden ohella ihmisillä herää niin sanottu suuntaava emotio vastineena sisäisiin tai ulkoisiin signaaleihin. Aivot tulkitsevat saamaansa signaalia ja kehomme aktivoituu vastaamaan tulkintamme mukaisesti. Kehomme ja mielemme organisoituvat ja valmistaudumme emotioiden kautta joko lähestymään miellyttävää tilannetta tai vastaavasti pyrkimään pois epämukavasta tilanteesta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 76.)

Ihminen tarvitsee tunteita selviytyäkseen itse ja saadakseen myös jälkikasvunsa selviytymään. Pelon tunne varoittaa mahdollisesta vaarasta, turvallisuuden tunne antaa tilaisuuden lepoon,

vihan tunne auttaa taistelemaan henkensä edestä ja rakkauden tunne mahdollistaa suvun jatkamisen ja jälkeläisestä huolehtimisen. Tunteet ovat yhtä vanhoja kuin koko ihmiskunta, ja koko tunteiden kirjo on yhä edelleen käytettävissämme. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2000, 10.)

Tunteita voidaan myös luokitella ja jakaa primaarisiin, sekundaarisiin sekä instrumentaalisiin tunteisiin. Primaaritunteet ovat selkäytimestä nousevia ydintunteita, jotka ovat ihmisen reaktioita erilaisissa tilanteissa. Primaaritunteet menevät ja tulevat nopeasti, ja etenkin lapset tarvitsevat usein apua ja harjoitusta näiden tunteiden käsittelemiseen. Lapsen tunnesysteemin ollessa epätasapainossa, primaaritunteet voivat aktivoitua liian herkästi lapsen saamista ulkoisista tai sisäisistä virikkeistä. Tällöin tunnetila voi jäädä päälle sekä häiritä lapsen toimintaa esimerkiksi lamauttamalla tai aiheuttamalla ahdistusta. Sekundaaritunteet tarkoittavat ihmisen puolustusreaktiota primaaritunteisiin tai ajatuksiin. Nämä sekundaaritunteet voivat hankaloittaa lapsen todellisen tunnetilan huomaamisista, sillä puolustusreaktio ei välttämättä kerro todellisesta tunteesta. Instrumentaaliset tunteet tarkoittavat tunteita, joita joko aikuinen tai lapsi ilmaisee saadakseen tietynlaisen, toivomansa reaktion aikaan. Instrumentaaliset tunteet vaikeuttavat aitojen tunteiden tunnistamista, sillä lapsi on oppinut käyttäytymään tietyllä tavalla, esimerkiksi itkemään saadakseen tahtonsa läpi. Kasvattajan haasteena on kyetä virittäytymään ja havaitsemaan lapsen ilmaisemisiin tässä ja nyt oleviin ydin- eli primaaritunteisiin. Kun hoitaja tunnistaa lapsen ydintunteet, hän kykenee tavoittamaan lapsen sisäiset perustarpeet. (Kanninen & Sigfrids 2012, 77-79.)

Tunnekokemuksemme koostuvat eri tasoista, joihin lukeutuvat subjektiivinen tunnekokemus, fysiologiset tuntemukset, toimintavalmiudet, mielikuvat ja neurokemialliset prosessit. Subjektiivinen tunnekokemus tarkoittaa usein jotakin perustunnetta, esimerkiksi iloa. Fysiologiset tuntemukset tarkoittavat taas mitä tahansa kehollisia tuntemuksia, esimerkiksi kuumaa, kylmää tai kihelmöintiä. Toimintavalmiudet puolestaan valmistavat kehoamme esimerkiksi pakenemaan kun tunnemme pelkoa tai piiloutumaan kun tunnemme häpeää. Tunteita voidaan tarkastella myös niiden herättämien yksilöllisten mielikuvien ja metaforien kautta. Lisäksi jokaiselle tunteelle on olemassa neurokemiallinen vastaavuus, joka kertoo siitä, miten kuormittava kokemus on ollut. (Kanninen & Sigfrids 2012, 77.)

Tunnetilat syntyvät aivoissa aivojen kuorikerroksen ja sen alla olevien keskusten yhteistoiminnan tuloksena. Tunne-elämän kehitystä säätelee limbinen järjestelmä, joka koostuu tumaksi järjestäytyneistä hermosoluista ja hermoradoista. Nämä hermoradat ja hermosolut yhdistävät tumakkeet toisiinsa, aivokuoreen sekä alempaan aivorunkoon. Voimakkaan tunnetilan seurauksena aivokuoresta lähtee käsky väliaivojen keskuksiin, jolloin niiden läheisyydessä oleva aivolisäke alkaa erittää lisämunuaisten toimintaa kiihdyttävää

hormonia, jolloin lisämunuaiset alkavat erittää adrenaliinia. Adrenaliini kiihdyttää autonomisen hermoston sympaattista osaa kiihdyttävästi jolloin kehon valmiustila muuttuu tilanteen vaatimalla tavalla. Kun tunnetila lakkaa, kehon hallinta siirtyy takaisin autonomisen hermoston parasympaattiselle osalle. (Kemppinen 2000, 2.)

Vastasyntynyt ei kykene vielä tuntemaan eriytyneitä tunteita kuten iloa, pelkoa, ahdistusta tai rakkautta. Pienen lapsen kokemukset linkittyvät perustarpeiden tyydyttämiseen. Vauva ilmaisee pahaan oloaan liikehtimällä sekä äännähtelemällä, mikä ennen pitkää muuttuu itkuksi jos vauvan tarpeisiin ei vastata. Ensimmäisiä vauvan eriteltyä tunteita ilmenee noin kahdesta neljän kuukauden ajanjaksolla, jolloin vauva tuntee mielihapaa sekä mielihyvän tunnetta. Ilon tunteita vauva alkaa ilmentää ja kokea noin kahdeksan kuukauden ikäisenä. Kiintymys aikuisiin ilmenee vauvalla kymmenen kuukauden ikäisenä kun taas kiintymys muihin lapsiin vasta noin 16 kuukauden ikäisenä. (Kemppinen 2000, 3.)

Tunteiden kehittymisen kannalta merkittävä askel on lapsen täytettyä seitsemän, jolloin hän on kypsä oppimaan empatiaa, eli ymmärtämään miltä toisesta ihmisestä tuntuu. Pienen lapsen tunteita ohjaavat vielä egosentriset tarpeet, jossa lapsi keskittyy oman itsensä tuntemiseen. Tunne-elämän kehityksessä on herkkyyssvaiheita, jotka ajoittuvat varhaislapsuuteen, murrosikään, sekä sen jälkeiseen identiteettikriisiin. Näiden kehitysvaiheiden aikana lapsella on erityinen herkkyys tunnekasvatukselle.

Tunnekasvatuksella on keskeinen merkitys kasvun kannalta; sen pohjana on oltava riittävästi rakkauden sekä huomion osoittamista. Jos lapsi ei saa osakseen tarpeeksi positiivista huomiota, hänestä tulee epävarma, pelokas sekä itseensä käpertyvä. Tunne-elämältään turvattomat, pelokkaat ja epävarmat lapset ovatkin usein lastensuojelun piirissä. Lapsen tunne-elämän kehittymisen kannalta parasta on, kun lasta pidetään sylissä, annetaan ilmaista itseään tarpeeksi vapaasti sekä annetaan mahdollisuus kehittyä omaan tahtiinsa. (Kemppinen 2000, 3.)

Lapsi tarvitsee ehdoitta rakastamisen kokemusta kasvaakseen ja kehittyäkseen tasapainoiseksi aikuiseksi. Kun aikuisella on vahva tunne siitä, että rakastaa lapsiaan, tunne näkyy ja välittyy lapselle monin eri tavoin. Tästä tunteesta lapsi saa voimia omaan elämäänsä. Ehdoitta rakastamisen tunne luo sekä vanhemmalle, että lapselle, syvän turvallisuuden tunteen. Tällöin lapsi tietää, että häntä rakastetaan hänen itsensä vuoksi, siksi, että hän on olemassa ja rakastamisen arvoinen. Kun lapsi saa kokea tällaisen tunteen, luo se vanhan pohjan kaikille lapsen tuleville ihmissuhteille. On rakastettava itseään jotta voi rakastaa muita, ja itsensä rakastaminen vaatii kokemuksen ehdoitta rakastamisesta vanhempien taholta. (Peltonen ym. 2000, 47.)

Joskus rakkaus saatetaan ehdollistaa. Tällaisessa tapauksessa lapsen annetaan ymmärtää, että häntä rakastetaan jos hän on kiltti, mutta tuhmaa lasta ei rakasta kukaan. Tämä saattaa johtaa siihen, että lapsi ei uskalla osoittaa kiukkuaan ja vihan tunteitaan, eivätkä voi vanhempiansa nähden purkaa aggressioitaan, sillä ne tulkitaan tuhmaksi. Jos lapsi ei saa purettua tunteitaan yhdellekään ihmiselle, tunne patoutuu lapsen sisälle ja lopulta purkautuu ulos esimerkiksi raivokohtauksena, päihteiden väärinkäyttönä tai fyysisenä väkivaltana. Ehdotta rakastaminen ei tarkoita, että pitää hyväksyä kaikki mitä lapsi tekee. On luonnollista, että aikuiselle tulee pettynyt olo, jos lapsi tekee sellaisia valintoja, joita vanhempi ei ymmärrä. Lapsi tämän kaiken takana on kuitenkin edelleen se lapsi, jota vanhempi tulee rakastamaan kaikesta huolimatta. (Peltonen ym. 2000, 47-50.)

3.4.1 Tunnetaidot

Tunnetaidot ovat sisäänrakennettuina vaistonvaraisesti lapsen syntymästä alkaen, joten niiden opettelu alkaa jo varhaisessa vaiheessa, päivittäin vaistomaisesti ja tietoisesti. Lapsi tarvitsee aikuiselta tukea osatakseen kuunnella omia tunteitaan ja saadaakseen ne näkyviksi. Tunnetaitojen opettelussa vanhemmilla ja kaikilla lapsen läheisillä aikuisilla on tärkeä rooli. Leikki ja sadut toimivat hyvänä apuvälineenä tunteiden harjoitteluun. Lapsen kehittymisen kannalta on tärkeä oppia tunnistamaan sekä hallitsemaan omia tunteitaan, sillä toimiva tunnepohja toimii perustana myös uusien asioiden oppimiselle. (Isokorpi 2004, 127.)

Tunnetaidot ovat osa sosiaalista käyttäytymistämme ja ohjaavat tekojamme, päätöksiämme, ajatuksiamme ja jopa unelmiamme. Nykyään ei enää välttämättä ajatella, että jokin tunne on kielletty tai jokin parempi kuin toinen. Kokemukset ja tutkimukset ovat näyttäneet, että ihminen voi paremmin, jos hän kykenee kokemaan, näyttämään ja vastaanottamaan erilaisia tunteita. Henkiselle hyvinvoinnille voi olla vaarallista, jos ei saa koskaan olla esimerkiksi vihainen. On kuitenkin tilanteita, joissa liiallinen tunteiden näyttäminen ei sovi, ja ihminen oppiikin iän myötä hillitsemään tunteenpurkauksiaan. (Peltonen ym. 2000, 13-15.)

Taito hillitä omia tunteitaan tietyissä tilanteissa on tärkeä, mutta yhtä tärkeää on myös oppia kokemaan, tunnistamaan ja näyttämään tunteita. Tunteet itsessään eivät ole vaarallisia, vaikka esimerkiksi suuren surun kohdatessa ihminen saattaa kokea fyysisiäkin kivun tunteita. Tunteet voivat joskus tuntua niin vaikeilta, että olisi helpompaa elää ilman niitä. (Peltonen ym. 2000, 13.) Tilanne on erityisen vaikea silloin, jos ihminen ei tunnista itsessään mitään tunteita. Tämä on niin sanottu tunnelukko, joka voi olla sekä aikuisella että lapsella. Tunnelukosta voi päästä eteenpäin uskaltautumalla kokemaan tunteita ja opettelemalla tunnistamaan sekä nimeämään niitä turvallisessa ympäristössä yhdessä toisten ihmisten kanssa. Kun lapsi uskaltautuu kertomaan aikuiselle pahasta olostaan, kehittää tämä lapsen

kykyä suremiseen sekä pettymysten käsittelyyn. Tällöin lapsi pohtii yhdessä aikuisen kanssa, mikä aiheutti hänelle pahan olon. (Isokorpi 2004, 129-130.)

Yleensä tunteita ei arkipäivän tilanteissa nimetä, vaan ne koetaan. Vasta kun asia kerrotaan ääneen, siinä esiintyvät tunteet saavat nimen. Aikuisen tunnetodellisuus on hallittavampaa ja jäsentyneempää kuin lapsen. Samalla kun kasvava lapsi oppii ymmärtämään mikä on sallittua ja kiellettyä, opettelee hän tunnistamaan omia tunteitaan. Lapsen tavoitteena on saada sisällään myllertävät tunteet järjestykseen ja tunnistettavaan muotoon. Tämä vaatii onnistuakseen harjoituskaverin, joka reagoi takaisin omilla tunteillaan. Kun lapsi rikkoo ilmapallonsa, tulee hän itkien aikuista kohti ja aikuisen ihme muuttuu huolestuneeksi. Aikuinen ottaa lapsen syliinsä ja lohduttaa: ”Menikö pallo rikki, tuliko sinulle paha mieli?”. Lapsi on tullut pahan mielensä kanssa aikuisen luokse, jolloin aikuinen ilmeillään ja sanoillaan osoitti lapselle tunnistavansa tämän pahan olon ja nimesi tunteen. Näin lapsi huomaa, että aikuisillakin on samoja tunteita ja ikävätkin tunteet alkavat tuntua normaaleilta. Myös ilon tunne saa turvallisemman muodon silloin, kun se tekee aikuisetkin iloiseksi. Lapsi oppii ymmärtämään, miltä hänestä tuntuu ja hän huomaa, että muutkin ihmiset kokevat samanlaisia tunteita. Pikkuhiljaa lapsi oivaltaa, että hänellä on erilaisia tunteita suhteessa vanhempiin, sisaruksiin ja kavereihin. Lapsi on kesken leikin tai muun toiminnan oppinut esimerkiksi itkulla ja naurulla osoittamaan avoimesti, miltä hänestä tuntuu. Hän on havainnut, että asia joka aiheuttaa itselle iloa, voi aiheuttaa toisille pahaa mieltä. (Peltonen ym. 2000, 16-20.)

Tunneilmausten tehtävänä on viestiä mieleemme ja kehomme tilaa ulospäin, ja näistä ilmauksista suurin osa on spontaaneja, minkä vuoksi niihin ei voida tietoisesti vaikuttaa. Esimerkiksi voimakkaisiin tuntemuksiin liittyviä viestejä, kuten itkemistä surullisena, ei voi kovin helposti kontrolloida. Monessa tapauksessa tunneviesti on kuitenkin muokattavissa: tunteita voidaan jättää näyttämättä, tunneilmauksen voimakkuutta voi säädellä tai ilmaus voidaan jättää kokonaan näyttämättä. Usein on pohdittu sitä, onko tunneilmauksen näyttäminen tai peitteleminen hyödyksi vai haitaksi. Kysymykseen on mahdotonta antaa yksinkertaista vastausta, mutta yleensä tunneilmaisun näyttämistä voidaan pitää ainakin kahdella tapaa hyödyllisenä. Kun viestimme tunnetilojamme toisille, toiset pystyvät paremmin arvioimaan toimintaamme vaikuttavia tekijöitä ja siten ymmärtämeän syitä toiminnallemme. Kokeissa on osoitettu, että tunneilmausten peittäminen konkreettisesti häiritsee sosiaalista vuorovaikutusta, sillä tunneilmauksia peiteltäessä keskustelukumppani ei saa kasvoiltamme tavalliseen tapaan tietoa esimerkiksi suhtautumisesta keskustelun kohteena olevaan asiaan, Tämä hankaloittaa keskustelutilanteen hahmottamista kokonaisvaltaisesti. (Nummenmaa 2010, 103-104.)

Tunteiden pitkäkestoinen peittäminen saattaa olla haitallista yksilön terveydelle. Tutkimuksissa on havaittu, että jatkuva tunteiden peittäminen on kuormittavaa, lisäämällä sydän- ja verisuonijärjestelmän taakkaa, mikä voi pitkään jatkuessa olla haitallista fyysiselle terveydelle. Lisäksi tunneilmauksien peittäminen vaatii yksilöltä aktiivista ponnistelua, mikä näkyy muiden kognitiivisten toimintojen, kuten muistin, tilapäisenä heikkenemisenä. Tiivistettynä voidaan sanoa, että jatkuva tunneilmausten peittäminen voi olla hyvin haitallista sekä sosiaalisille suhteille, että elimistön hyvinvoinnille. Tunteet ovat vastavuoroisia prosesseja, ja monissa tilanteissa tunteiden avoin ja kontrolloimaton näyttäminen voi johtaa konfliktiin. Tunneilmaisua täytyy siis osata säädellä hetkellisesti, taitavasti ja tilannetaajuisesti. (Nummenmaa 2010, 104.)

Jo päiväkodissa lapsi on oppinut, että samanlaisuus merkitsee turvallisuutta ja voimakkaat tunteet saattavat aiheuttaa toisissa joskus hämmennystä. Lapsen omat tunteet ovat monesti vielä niin pinnalla, että hänen oma etunsa menee muiden edelle ristiriitatilanteissa. Esimerkiksi nelivuotias pahan mielen kohdatessa usein lopettaa yhteisen leikin ja vaatii itselleen huomiota keinolla millä hyvänsä. Esikouluikäinen kykenee jo suurempaan ulkoiseen kontrolliin. Vaikka moni asia mietityttää, hän monesti yrittää näyttää ulkoisesti tyyneltä. Lapsen kasvaessa tunteiden ilmaisuun liittyvistä tilanteista tulee jo hieman vaikeaselkoisempia. Alle kouluikäinen kiipeää vielä syliin kertomaan tunteistaan, mutta usein kouluikäiset muuttuvat pidättyväisemmiksi ja saattavat kokea, että tunteiden näyttäminen ei ole enää sopivaa. (Peltonen ym. 2000, 20-21.)

Kun lapsi saa aikuisen suuttumaan ja riitelemään kanssaan, on hän päässyt tavoitteeseensa. Aikuinen on tunnistanut lapsen pahan olon ja vastannut siihen samanlaisella tunteella. Paras tapa kokea ja ilmaista tunteita on se, mikä tuntuu itsestä luonnollisimmalta. Temperamenttisen lapsen tapa ilmaista tunteitaan saattaa poiketa vanhempien hillitymmästä tyylistä, mutta kun tämän sallitaan ilmaista itseään omalla tavallaan, oppii hän tuntemaan itsensä mahdollisimman hyvin. Jos taas tunteista puhuminen ei ole lapselle luontaista, ei häntä kannata siihen pakottaa. Lasta tulee kuitenkin rohkaista ilmaisemaan tunteitaan myös sanoin, vaikka lyhyestikin, sillä ei ole hyvä jos lapsi on täysin umpimielinen tunteidensa suhteen. (Peltonen ym. 2000, 23-24.)

Lasten kyky ilmaista tunteitaan sekä tulkita muiden ihmisten tunteita kehittyy asteittain muun kehityksen rinnalla. Tunteiden säätely tarkoittaa tunnetilan käsittelyä, ei sen tukahduttamista. Tunteiden säätelyn kehittymistä edistävät myös yhteiskunnan ulkoiset normit, Kielteisten tunteiden säätely on yhteiskuntaan sosialisoitumisen ehto. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen, Ruoppila 2006, 105-106.) On välttämätöntä, että lapsi oppii kasvaessaan hillitsemään tunteitaan. Huono käytös tai haistattelu ei sovi sen enempää kotiin kuin muuallekaan. Niissä tilanteissa, joissa tunteiden purkaminen haittaa muita, täytyy

lapsen oppia säästämään sanojaan sopivampaan paikkaan ja aikaan. Jos tunteiden näyttäminen kuitenkin kielletään, tulee lapsi myöhemmin tarvitsemaan voimakkaita tunneärsykyitä saadakseen kokea ja näyttää tunteita. Näistä yleisimmät ovat väkivalta ja päihteet. Jos lapselle kerrotaan miten tunteet vaikuttavat, auttaa se heitä tutustumaan myös omaan tunnemaailmaansa. Omien tunteiden hyväksyminen ja salliminen auttaa hyväksymään toisten ihmisen erilaiset tunteet, mikä liittyy kykyyn tuntea empatiaa. Vaikeiden ja kurjien tunteiden hyväksyminen osaksi itseämme ja persoonallisuuttamme auttaa meitä selviämään paremmin itsemme ja toisten kanssa. (Peltonen ym. 2000, 31-32.)

3.4.2 Tunnerehellisyys ja positiivinen minäkuva

Tunnerehellisyys on väline, jonka avulla ihmisten keskinäinen vuorovaikutus paranee ja luottamus kasvaa. Tunnerehellisyyden myötä lapsen itsetunto vahvistuu ja hänen kykynsä solmia tasavertaisia ihmissuhteita kehittyy. Tunnerehellisyys perustuu siihen ajatukseen, että ihmiset tietävät toisistaan paljon muutakin kuin sen, mitä he sanallisesti kertovat. Eleet, ilmeet ja kehonkieli kertovat meistä vähintään yhtä paljon kuin se, mitä sanomme ääneen. Lähtökohtana tunnerehellisyydessä on, että opettelemme kertomaan toisillemme avoimesti miltä meistä tuntuu, ja totutamme myös jälkikasvumme samanlaiseen avoimuuteen. Tunnerehellisyys voi joskus olla vaikeaa, mutta toimintamallina se on kuitenkin palkitseva. Täytyy silti muistaa, että jokaisella on oikeus yksityisyyteen; on lupa sanoa, että en halua nyt puhua tai paljastaa sisäisiä tunteitani. Tunnerehellisyys perustuu ajatukseen, että kaikki lapset ansaitsevat vanhemmiltaan järkevien neuvojen lisäksi aitoja tunteita. (Peltonen ym. 2000, 37-39.) Tunnerehellisyyteen liittyy olennaisesti se, että lapsi uskaltaa kokea ja näyttää tunteensa rehellisesti muille ihmisille. Kaikki tunteet ovat hyväksyttäviä. (Isokorpi 2004, 135.)

Tunnerehellisyys vaatii jonkin verran harjoittelua. Perusohje on, että opettelemme puhumaan lapsille aina totuudenmukaisesti siitä, miltä meistä tuntuu. Pidämme kuitenkin itsellämme oikeuden varjella yksityisyyttämme, ja annamme saman oikeuden myös lapsille. Pyrimme pukemaan tunteet sanoiksi tai eleiksi. Tunnerehellisyyttä harjoittelemalla opetellaan sitä, että perheessä voidaan luottaa siihen, mitä toinen sanoo. Näin ihmissuhteet perustuvat rehellisyyteen myös tunne-elämän alueella. Lapselle kerrotaan asioista rehellisesti, mutta kuitenkin tämän ikätason mukaisesti niin, että hän ymmärtää mistä on kyse. (Peltonen ym. 2000, 42-43.)

Lapsen kasvulle on tärkeää positiivinen minäkuva, eli hyvä käsitys omasta itsestä. Kun lapsi pystyy hyväksymään itsensä sellaisena kuin on, hyvine ja huonoine puolineen, on hän vahvempi. Lapsen arvostaessa itseään, kokee hän itsensä suojelemisen ja rakastamisen arvoiseksi. Tällä tavalla lapselle syntyy kyky nauttia elämästä, sitoutua tasaveroisiin ihmissuhteisiin ja olla onnellinen. Avainasemassa lapsen minäkuvan kehittymisessä ovat hänen

vanhempansa. On tärkeää, että lapsi kokee olevansa rakastettu ja että vanhemmat ovat onnellisia hänen olemassaolostaan riippumatta siitä, mitä hän tekee tai ei tee. Rakkautta ei saisi säännöstellä kuin palkintoa, vaan sitä tulisi antaa silloinkin, kun lapsi epäonnistuu tai kun hänen kanssaan riidellään. Sellainen lapsi, joka kokee olevansa tärkeä ihminen läheisilleen ja ystävilleen, oppii pitämään itseään rakastamisen arvoisena. (Peltonen ym. 2000, 58.)

Tunnerehellinen lapsi, jolla on itsestään positiivinen käsitys, tuntee itsensä hyvin. Tällainen lapsi tuntee sekä vahvuutensa että heikkoutensa, ja tietää mikä saa hänet vihaiseksi ja mikä iloiseksi. Tunnerehellinen lapsi tulee toimeen myös sellaisten ominaisuuksien kanssa, jotka eivät usein ole kovin toivottuja. Tällaisia piirteitä ovat esimerkiksi ahneus, laiskuus ja itsekkyyks. Kasvaessaan lapselle tulee aika, jolloin tämä pyrkii kehittämään luonnettaan niin, että huonoja puolia pystyy hallitsemaan. Vanhemmat voivat tukea lasta tässä prosessissa, kunhan muistavat varoa antamasta lapselle sellaista käsitystä, että huonot puolet tekevät hänestä ihmisenä huonomman. Tunnerehellinen lapsi käsittää, että kaikki maailman ihmiset eivät voi pitää hänestä, eikä hän voi pitää kaikista maailman ihmisistä. Tämä ei kuitenkaan horjuta lapsen positiivista minäkuvaa, vaan tämä kykenee ymmärtämään, että hänessä on jokin sellainen ominaisuus, mistä toinen ihminen ei pidä. Perheen tunnerehellisyys auttaa synnyttämään lapselle positiivisen minäkuvan. Se, että kaikenlaisista tunteista puhuminen sallitaan ja on suotavaa, antaa lapselle mallin näiden tunteiden käsittelyyn. Positiivinen minäkuva myötävaikuttaa siihen, että lapsi näkee itsensä rakastamisen arvoisena ihmisenä muiden joukossa. (Peltonen ym. 2000, 68-69.) Tunnerehellisyys kehittää lapsen empatiakykyä, ja aikuinen voi vaikuttaa tähän kannustavalla palautteella sekä esimerkillä (Isokorpi 2004, 134).

3.4.3 Tunne-elämän kehityksen tukeminen

3-5 -vuotias haluaa olla jo iso ja omatoiminen, mutta on vielä monella tapaa pikkuinen ja kaipaa hoivaa. 3-5 -vuotias ymmärtää perusteluja ja pystyy tekemään kompromisseja. Kolmivuotiaan elämään vaikuttaa usein uhmakausi, jolla on tärkeä merkitys harjoittellessa oman tahdon ilmaisua ja säätelystä. Uhmaikäiselle, kuten myös vanhemmillekin lapsille, tulee asettaa turvalliset rajat, jotka antavat tilaa harjoitella tahtomista. Näin lapsi saa totuudenmukaisen kuvan itsestään ja taidoistaan. 3-5 -vuotiaan tunne-elämää kehittää lapsen tunteiden ymmärtäminen ja opettaminen tunteita sanoittamalla, jolloin lapsi itsekkin oppii nimemään tunteitaan. Lapselle tärkeitä kokemuksia ovat vaikeuksien jakaminen vanhempien kanssa ja hyväksytyksi tulemisen kokemus tunnekuohunkin keskellä. Mahdollisuus saada lohtua ja rauhoittelua sylittelyllä antavat lapselle tunteen siitä, että vanhemmat rakastavat häntä ehdoitta. Lasta täytyy vakuutella siitä, että hän on arvokas ja rakastettu omana itsenään. (Mannerheimin lastensuojeluliitto.)

Lapsen ja nuoren tunne-elämän kehittymisen tukemisessa olennaista on tunteiden havaitseminen sekä niiden hallitseminen. Tunteen havaitseminen tarkoittaa tunne-elämän tietoista tarkkailua ja tietämystä siitä mitä tunnemme sekä minkälaisia ajatuksia tunteemme herättävät. Tunteiden hallinnalla tarkoitetaan olosuhteisiin nähden sopivien ja sopivan voimakkaiden tunteiden ilmaisua. Tunnekasvatuksessa on kyse opituista tunne- ja empatiataidoista, joiden avulla voidaan ratkaista ristiriitatilanteita ja selviytyä erilaisista sosiaalisista tilanteista. Tunnekasvatuksen onnistumiseksi lapsen on saatava riittävästi tunneperäistä eli toisin sanoen emotionaalista tukea, jolloin samaistutaan lapsen tai nuoren sisäisen kokemusmaailman tavoittamiseksi. Emotionaalinen tuki on erityisen hyödyllistä silloin, kun lapsi tai nuori itse tuntee empatiaa aikuista kohtaan. Tunteet ohjaavat ja vaikuttavat hyvin usein järkeä enemmän valintoihimme. (Kemppinen 2000, 4.)

Tunnekasvatuksessa tärkeintä on tunteiden havaitseminen ja hallinta. Tunteiden kokemisessa ja ilmaisemisessa on tärkeää eläytyä lapsen tilanteeseen, jotta häntä voidaan paremmin ymmärtää. Tietoista tunnekasvatusta voidaan harjoittaa koko lapsuus- ja nuoruusiän ajan. Kasvattajalla tulee olla vivahteikas tunneilmasto, jonka avulla kasvattaja voi säädellä vallitseva ilmapiiriä. Näiden tunnetilojen avulla kasvattaja voi myös irrottaa lapsen vaikeasta tilanteesta. Lapsen tulee saada riittävästi emotionaalista tukea, jotta hän tavoittaisi sisäisen kokemusmaailmansa ja ymmärtäisi sisäistä merkityksmaailmaansa. (Kemppinen 2000, 4-6.) Tunteiden ymmärrys ja niiden hyödyntäminen päiväkodin arjessa koostuu eri tasoista. Kasvattajan tulee olla empaattisesti virittäytynyt sekä ymmärtää tunteiden merkitykset ihmisen toiminnan kannalta. Kasvattajan tulee myös ymmärtää ja havaita omat tunteensa eri tilanteissa. Jokaisella lapsella on omanlainen persoona sekä erilainen tapa reagoida asioihin, mikä kasvattajan tulee ottaa huomioon päiväkodin toiminnoissa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 79.)

4 Vuorovaikutusleikkikerhon toteutus

4.1 Opinnäytetyöprosessin kuvaus

Aiheanalyysissä on hyvä pohtia, mikä aihealue itseä erityisesti kiinnostaa ja motivoi. Aiheen tulee olla ajankohtainen sekä relevantti. Tärkeää on, että opiskelija voi syventää omaa asiantuntemusta aiheesta. Opinnäytetyö toimii näyttönä omasta osaamisesta, joten aiheen valinnassa kannattaa ottaa huomioon oma osaamisalue, kehittymistarpeet, omat kiinnostuksenkohteet sekä urasuunnitelmat tulevaisuudessa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 23.) Me molemmat suoritamme lastentarhanopettajan pätevyyden, joten opinnäytetyöaiheemme tuli liittyä alle kahdensavuotiaisiin lapsiin. Aihetta valitessa kiinnostuksenkohteitamme olivat erityisesti erilaiset toiminnalliset menetelmät varhaiskasvatuksessa sekä lapsen kehityksen tukeminen tunne-elämän näkökulmasta. Halusimme toteuttaa opinnäytetyömme

toiminnallisena ja tätä kautta kehittää omia ohjaustaitojamme tulevaa työelämää varten. Aiheemme on ajankohtainen sekä tuki yhteistyöpäiväkotimme tarpeita ja toiveita.

Keväällä 2015 pohdimme meitä kiinnostavia aiheita ja otimme sähköpostitse yhteyttä muutamaan espoolaiseen päiväkotiin. Lansantien päiväkoti osoitti heti kiinnostusta opinnäytetyötämme kohtaan, minkä seurauksena se valikoitui työelämäkumppaniksemme. Vierailimme päiväkodissa huhtikuussa ja tutustuimme tiloihin, henkilökuntaan sekä lapsiin. Käynnillä kartoitimme opinnäytetyömme toteutusmahdollisuuksia ja päiväkodin tarpeita. Päiväkodin johtaja Anneli Elkadi esitti meille idean toiminnallisesta vuorovaikutusleikkikerhosta, ja omien kiinnostuksenkohteidemme mukaisesti päätimme tarttua tähän aiheeseen. Aluksi pohdimme tunne-elämän kehitystä tukevaa vuorovaikutusleikkikerhoa, mutta totesimme sen olevan liian laaja näin lyhyelle aikavälille. Lisäksi tunne-elämän kehittymisen mittaaminen olisi ollut haastavaa. Tästä johtuen kavensimme tavoitetta tunnetaitojen tukemiseen. Lopullisiksi tavoitteiksemme valikoituivat tunnetaitojen kehityksen tukeminen sekä onnistumisen kokemuksien tuottaminen. Valitsimme päiväkodin henkilökunnan kanssa opinnäytetyön kohteeksi 3-5 -vuotiaiden ryhmän, jossa on vaihteleva määrä tehostetun tuen lapsia.

Toimintasuunnitelma kuvaa sitä, miten opinnäytetyön ideoihin sekä tavoitteisiin on päädytty. Toimintasuunnitelmaa tehdessä on hyvä kartoittaa lähtötilanne ja selvittää millaisia vastaavanlaisia ideoita alalta löytyy. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tavoitteena on luoda jotakin uutta alalle. Tärkeää on myös kartoittaa opinnäytetyön kohderyhmää sekä heidän tarpeitaan. Olennaista on myös tutustua aiheeseen liittyvään lähdekirjallisuuteen, tutkimuksiin sekä muuhun aiheeseen liittyvään ajankohtaiseen keskusteluun. (Vilka & Airaksinen 2003, 26-27.) Opinnäytetyön suunnittelun aloitimme kartoittamalla aiheeseemme liittyvää kirjallisuutta ja tutkimuksia. Toukokuusta heinäkuuhun työstimme opinnäytetyösuunnitelmaa, mutta suunnittelua kuitenkin hankaloitti se, että emme vielä tällöin tienneet kohderyhmämme lapsista mitään. Tämä johtui siitä, että ryhmässä keväällä vierailumme aikaan päiväkodissa olleet lapset siirtyivät esikouluun ja syksyisen ryhmän kokoonpanosta ei vielä tiedetty. Päätimme tehdä suunnitelman havaintojemme perusteella niin pitkälle valmiiksi kuin pystyimme ja vierailla päiväkodissa uudestaan heti syksyllä. Heinäkuussa osallistuimme opinnäytetyöwebinaariin, jossa esittelimme vielä keskeneräisen suunnitelmamme. Saimme ohjaajalta ja muilta osallistuneilta palautetta suunnitelmastamme sekä kehitysehdotuksia toimintasuunnitelmaamme liittyen.

Elokuussa vierailimme päiväkodissa tarkoituksenamme tutustua uuteen ryhmään ja keskustella henkilökunnan kanssa vuorovaikutusleikkikerhon toteutuksesta. Opinnäytetyöhömmme keväällä valitun kohderyhmän lastentarhanopettaja nimesi kaksi tyttöä ja kaksi poikaa, joille toiminnallinen vuorovaikutusleikkikerho voisi olla sopiva. Koimme

nelihenkisen, viisivuotiaista koostuvan pienryhmän sopivaksi vuorovaikutusleikkejä ja tavoitteitamme ajatellen. Lisäksi yhdellä lapsista oli tehostetun tuen tarve, ja uskoimme pienen ryhmän tukevan häntä. Keskityimme havainnomaan lasten leikkejä ja toimintaa tarkkailijoiden roolissa. Saimme vierailullamme käsitystä siitä, miten lapset toimivat leikeissään. Huomasimme, että pienryhmämme kaksi poikaa leikki eri leikeissä, ja toisaalta ryhmän kaksi tyttöä leikkivät samaa leikkiä kuitenkin molempien keskittyessä omaan tekemiseensä. Vierailulla toimitimme myös saatekirjeet henkilökunnalle sekä tutkimuslupalomakkeet lasten vanhempia varten. Henkilökunnan ja vanhempien kanssa sovittiin, että lasten henkilöllisyys ei paljastu opinnäytetyössämme, minkä vuoksi emme kerro lapsista tunnistettavia yksityiskohtia.

Kävimme toisen kerran päiväkodilla vierailemassa syyskuun alussa. Havainnoimme lasten vapaata leikkiä ja tarkkailimme vuorovaikutusleikkikerhoon osallistuvia lapsia kirjoittaen muistiinpanoja havainnoistamme. Edellisestä vierailukerrasta poiketen osallistuimme lasten leikkeihin ja olimme mukana päiväkodissa järjestettävässä aamupiirissä. Huomasimme lasten laulavan samaa laulua jota mekin aioimme toteutuksessamme käyttää, ja mielestämme turvallisuudentunteen luomisen kannalta olikin hyvä, että kerhossa oli mukana jotain lapsille tuttua. Kartoitimme vuorovaikutusleikkikerhoon valittujen lasten tarpeita ja sen pohjalta muokkasimme toimintakertojamme näitä vastaaviksi. Konsultoimme myös päiväkodin erityislastentarhanopettajaa ja kysyimme hänen mielipidettään toimintakertojen suhteen. Päätimme, että viisi noin 30 minuutin toimintakertaa olisi sopiva määrä tavoitteitamme ja ryhmän tarpeita ajatellen. Suunnittelimme kerhon toimivan aina samana viikonpäivänä ja teimme toimintakerroille selkeän struktuurin. Tarkalle struktuurille löytyy teoriaa esimerkiksi Koivuselta (2009, 63), joka kertoo struktuurin olevan välttämätöntä kuntouttavassa pienryhmätoimissa, jossa struktuuri itsessään toimii lapsille kuntouttavana elementtinä. Strukturoitu toiminta suunnitellaan huolellisesti etukäteen ja varmistetaan, että tila ja välineet ovat valmiina toimintakertaa varten. Kuvia voidaan käyttää apuvälineenä strukturoidussa toimissa. (Koivunen 2009, 63-64.) Vuorovaikutusleikkikerhon alku- sekä loppuleikki pysyivät rutiininomaisesti jokaisella toimintakerralla samoina. Myös käyttämämme tunnekortit olivat jokaisella kerralla lähes samat. Alku- ja loppulaulut olivat kerhoon osallistuneille lapsille ennestään tuttuja, joten tältä osin lasten ei tarvinnut opetella uutta.

Suunnittelimme jokaisen vuorovaikutusleikkikerhon toimintakerran huolellisesti vastaamaan opinnäytetyöllemme asetettuja tavoitteita. Määritimme jokaiselle toimintakerralle myös omat tavoitteensa, joiden toteutumiseen tähtäsimme leikeissä. Koska tunnetaitojen kehityksen tukeminen on opinnäytetyössämme keskiössä, tuli toimintamme täten olla lasten tunnetaitojen kehitystä tukevaa. Pyrimme valitsemaan sellaisia Theraplay-menetelmään perustuvia leikkejä, jotka tukevat tunteiden ilmaisemista sekä vuorovaikutusta toisten lasten ja ohjaajien kanssa. Myös onnistumisen kokemusten tuottaminen oli yksi valintaperusteista.

Otimme leikkejä valittaessa tietenkin huomioon myös lasten ikä- ja kehitystason, eli katsoimme, etteivät leikit olisi liian helppoja tai liian vaikeita. Koivusen mukaan (2009, 38) lapsi saa silloin onnistumisen kokemuksia kun tehtävä tai toiminta on lapsen kehitystasolle sopivaa ja hänen innostuneisuuttaan kehuaan sekä kiitellään lapsen hyvää käytöstä (Koivunen 2009, 38.) Suunnittelimme kaikki viisi toimintakertaa etukäteen ja teimme varasuunnitelman, jota olisimme voineet käyttää tilanteen niin vaatiessa.

Esitimme valmiin opinnäytetyösuunnitelman elokuun opinnäytetyöpäivänä 28.8.2015. Tämän jälkeen teimme suunnitelmaan vielä joitakin korjauksia, jotta saimme lopullisen hyväksynnän toiminnan aloittamiselle. Aikatauluongelmista ja tutkimusluvan saamisen viivästymisestä johtuen pääsimme aloittamaan toimintakerrat alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen vasta marraskuussa. Teimme ennen aloittamista päiväkodin seinälle tiedotteen toiminnastamme ja toimitimme jokaisen toimintakerran ohjelman vuorovaikutusleikkikerhoon osallistuvien lasten vanhemmille. Ensimmäisen toimintakerran jälkeen muutimme joitakin kertoja alkuperäistä suunnitelmaa enemmän pienryhmämme tarpeita ja taitoja vastaaviksi. Ohjasimme vuorovaikutusleikkikerhoa yhdessä, mutta toisella meistä oli aina etukäteen sovittu vetovastuu.

Vuorovaikutusleikkikerhon toimintakerrat toteutuivat suunnitelmien mukaan, mutta yhtä kertaa jouduttiin siirtämään toisen meistä ollessa sairaana. Saimme kuitenkin uuden toteutusajankohdan sovittua helposti. Toiseksi viimeisellä toimintakerralla toimitimme lasten vanhemmille täytettäväksi kirjallisen palautekyselyn. Tämän lisäksi toimintaamme seuranneelle lastentarhanopettajalle lähetimme oman kyselyn sähköisessä muodossa. Hän antoi meille jokaisen toimintakerran jälkeen suullisen palautteen, mutta toivoimme saavamme lopuksi kirjallisen koonnin hänen mielipiteistään. Kirjoitimme jokaisen toimintakerran jälkeen oman arviointimme havaintojemme sekä videoinnin perusteella. Viimeisen kerran jälkeen koostimme vanhemmilta ja ryhmän lastentarhanopettajalta saadut palautteet opinnäytetyöhön. Saatekirje, osallistumisluvan pohja ja palautekyselyt löytyvät opinnäytetyön liitteistä.

4.2 Toimintakerrat

4.2.1 Ensimmäinen toimintakerta

Ensimmäisen toimintakerran tavoitteet olivat: Lapsiin tutustuminen, turvallisuudentunteen sekä vuorovaikutussuhteen luominen lapsiin.

Aloitimme vuorovaikutusleikkikerhon joka kerta sisääntulolla. Tulimme yhdessä lasten kanssa huoneeseen tallustellen kuten karhut ja ohjasimme lapset istumaan alas geopalojen päälle.

Esittelimme itsemme sekä kerroimme lapsille kokoontuvamme kerhoon yhdessä ja leikkivämme erilaisia leikkejä yhteensä viisi kertaa. Lasten kanssa käytiin läpi kerhon säännöt sääntötaulun avulla. Säännöt olivat: aikuinen johtaa leikkejä, toista ei saa satuttaa, pidetään hauskaa yhdessä niin, että kaikilla on hyvä mieli.

Valitsimme ryhmälle oman alkulaulun, jonka lauloimme yhdessä jokaisen toimintakerran alussa. Laulu oli nimeltään "Kiva kun oot täällä". Laulussa käytiin yksitellen jokaisen lapsen nimi läpi laulaen ” - kaveri, - kaveri, kiva kun oot täällä”. Alkulaulun tavoitteena oli luoda turvallinen, toistuva rutiini lapsille. Alkulaulu toimi lapsille merkinä siitä, että yhteinen vuorovaikutusleikkikerhomme alkoi.

Ensimmäiseksi leikkisemme valitsimme tunnekortit. Jokainen lapsi asettui istumaan lattialle omalle nimellä merkitylle paikalle. Lattialle oli asetettu viisi nallekorttia, joissa oli tunteet: iloinen, surullinen, pelokas, vihainen, jännittynyt ja ei tunnu mitään. Nimesimme korttien tunteet yhdessä lasten kanssa, jotta jokainen lapsi tiesi mistä tunteesta oli kyse. Ohjaajina valitsimme ensin kortit ja kerroimme miltä meistä tuntui sillä hetkellä. Tämän jälkeen kysyimme lapsilta, minkälaisen tunteet he olivat valinneet sekä miksi lapsella oli kyseinen tunne. Lapset saivat halutessaan kertoa tunteesta sanallisesti ja siihen kannustettiin, mutta myös kuvan valitseminenkin riitti. Tunnekorttien tavoitteena oli auttaa lapsia tunnistamaan, nimeämään sekä kertomaan omista tunteistaan. Lapsi sai kertoa kokemistaan tunnetiloistaan avoimesti ja kaikki tunteet olivat hyväksyttäviä. Leikki toistui alkulaulun jälkeen jokaisella toimintakerrallamme pysyvyydentunteen lisäämiseksi.

Toinen leikkimme oli nimeltään sähkötyspiiri. Sähköpiirileikissä aikuinen lähetti aluksi lapselle merkiksi kädenpuristuksen, ja tämä lapsi puristi toisen lapsen kättä, kun tunsu itse kädenpuristuksen. Näin puristus saapui aikuiselle jälleen. Välillä merkkiä vaihdettiin esimerkiksi rapsutukseksi tai koputukseksi. Myös lapset saivat toimia merkin lähettäjinä. Leikin tavoitteena oli luoda yhteenkuuluvuutta sekä vuorovaikutusta lasten ja ohjaajien välillä. Leikissä korostui yhteisöllisyys sekä yhdessä toimiminen.

Kolmas leikkimme oli nimeltään Kuka puuttuu? Leikissä leikkijä kerrallaan peitettiin kankaalla ja muut arvasivat kuka kankaan sisällä oli. Tavoitteena oli tutustua lapsiin ja heidän nimiinsä sekä tutustuttaa lapset myös meihin ohjaajiin. Leikki siis mahdollisti toisiimme tutustumisen ryhmässä. Leikissä lapset toimivat myös yhteistyössä miettiessään kuka kankaan alla on.

Lopuksi kokoonnuimme piiriin loppulaulun ajaksi. Alkulaulun lisäksi myös loppulaulu pysyi samana koko vuorovaikutusleikkikerhon ajan. Lauloimme ja leikimme yhdessä "Suljen ihanan soittorasian". Laulun jälkeen vuorovaikutusleikkikerhomme loppui ja kerroimme lapsille, että näkisimme taas viikon päästä seuraavan kerran. Yhteisen lopetuslaulun tavoitteena oli viestiä

lapsille, että nyt yhteinen kerhomme loppuu. Samana pysyvä loppulaulu toi rutiinia sekä turvallisuudentunnetta lapsille. He tiesivät että kerho loppuu tältä kerralta ja saivat mennä hyvillä mielin jatkamaan muita leikkejä päiväkodissa. Ennen lopetusta kysyimme vielä lapsilta palautetta hymynaamakuvien avulla.

4.2.2 Toinen toimintakerta

Toisen toimintakerran tavoitteet olivat: Yhteyden luominen ja rakentaminen lapsiin, sääntöjen noudattaminen sekä tunteiden nimeäminen.

Aloitimme vuorovaikutusleikkikerhon tulemalla tilaan loikkien kuten jänikset. Erilaiset kulkemistavat toivat vuorovaikutusleikkikerhoomme hupsuttelua ja leikkimielisyyttä. Kokoonnuimme yhteen laulamaan tutun alkulaulun, joka toimi taas merkinä vuorovaikutusleikkikerhon aloituksesta. Seuraavaksi otimme esille tutut tunnekortit, ja jokainen sai taas vuorollaan kertoa senhetkisestä tunnetilastaan. Lisäksi mietimme, miten näissä tunnetiloissa voisi ilmehtiä.

Toinen leikkimme oli nimeltään vihreä ja punainen valo. Lapset juoksivat ja liikkuivat aikuisen merkistä aina niin kauan kuin vihreä valo paloi. Kun aikuinen näytti punaista valoa, toiminta pysähti. Kyseessä oli Theraplay-menetelmään kuuluva jäsentämisleikki. Leikin tavoitteena oli sääntöjen opetteleminen sekä aikuisen asettaminen rajojen noudattaminen. Tavoitteena oli, että lapsi hahmottaa kehonsa kokonaisuuden ja kykenee toimimaan ohjeiden mukaisesti.

Kolmannessa leikissä tavoitteena oli rakentaa yhteyttä aikuisten sekä lasten välillä yhteisen tekemisen avulla. Lapsi ohjattiin aluksi makaamaan ison paperin päälle. Aikuinen piirsi lapsen kehon ääriviivat paperille. Lapsi sai itse täydentää omaa kuvaansa piirtämällä siihen silmät, suun tai muita kehonosia. Lopuksi ihailimme lasten tuotoksia yhdessä.

Lopuksi oli taas loppulaulun aika yhdessä piirissä. Laulun jälkeen kiitimme lapsia osallistumisesta ja kysyttiin heiltä palautetta toimintakerrasta hymynaamakuvien avulla. Kolmannen toimintakerran tavoitteet olivat: Tunteiden nimeäminen sekä tunnistaminen, lapsen hoivaaminen sekä vuorovaikuksellinen toimiminen ryhmässä.

4.2.3 Kolmas toimintakerta

Tulimme lasten kanssa sisään hiipien hiiren hiljaa. Aloitimme tutulla alkulaululla. Luimme lasten kanssa sadun kaupunkihiiirestä ja maalaishiirestä. Sadussa hiirillä oli erilaisia tunnetiloja. Keskustelimme niistä yhdessä lasten kanssa luettuamme sadun. Tämän jälkeen

lapset saivat taas valita itselleen tunnekortin ja kertoa omasta tunnetilastaan muille ryhmän jäsenille. Lasten kanssa harjoiteltiin nimeään kuvakorttien tunnetiloja sekä keskusteltiin niistä yhdessä. Lasta kannustettiin nimeämään tunteita sanallisesti tai kuvia apuna käyttäen.

Toinen leikkimme oli nimeltään peili. Jokaisen sai vuorollaan toimia mallina muiden edessä. Aikuinen aloitti leikin näyttämällä mallia erilaisista liikkeistä. Lasten tuli seurata liikkeitä ja toistaa ne samalla tavalla kuin aikuinen. Tämän jälkeen vuoroteltiin niin, että jokainen sai halutessaan toimia peilinä.

Kolmatta leikkiä varten ohjasimme lapset istumaan ympyrään. Aikuinen aloitti leikin koskettamalla vieressä istuvaa lasta taputtaen häntä olkapäälle. Lapsi teki leikissä saman kosketuksen vieruskaverilleen ja sama kosketus kiersi piirissä jokaiselle lapselle. Lapset saivat halutessaan vuorollaan keksiä vuorollaan kosketuksen, joka annettiin eteenpäin toisille. Sääntönä oli, että kosketuksen tuli olla hellä, eikä se saanut satuttaa toista.

Lopuksi kokoonnuimme taas yhteen laulamaan tutun loppulaulun ”Suljen ihanan soittorasian”, jonka jälkeen kysyimme lapsilta palautteen toimintakerrastamme hymynaamakuvien avulla. Hyvästelimme lapset ja poistumme yhdessä tilasta heidän kanssaan.

4.2.4 Neljäs toimintakerta

Neljännän toimintakerran tavoitteet olivat: Tunteiden nimeäminen ja tunnistaminen kuvia apuna käyttäen, toisen hellä koskeminen, sääntöjen noudattaminen.

Tulimme lasten kanssa lennellen kuten lentokoneet ja kävimme istumaan omille paikoillemme geopalojen päälle. Lauloimme ”Kiva kun oot täällä” -alkulaulun toimintakerran alkamisen merkiksi. Seuraavaksi otimme esille kirjan (Mo-ko-ma-ki!: mikä tunne?), jossa oli kuvattuna erilasia eläimiä, joilla oli kaikilla erilainen tunnetila. Pyysimme lapsia nimeämään sekä tunnistamaan näitä tunnetiloja kuvista. Tämän jälkeen otimme vielä esille tunnekortit, joista lapset saivat valita senhetkistä tunnettaan vastaavan kortin. Keskustelimme yhdessä siitä, miksi juuri nyt on tunnekorttia vastaava olo. Pohdimme, miltä silloin tuntuu kun on jokin tunne.

Toinen leikkimme oli nimeltään kosketusleikki. Seisoimme kaikki piirissä selkä keskustaan päin. Yksi lapsista oli keskellä piiriä ja tarkoitus oli valita henkilö, kenen selkää koskettaa. Se joka huomasi, että häntä on kosketettu, pääsi keskelle koskettajaksi.

Kolmannessa leikissä lasten tuli musiikin soidessa liikkua tilassa vapaasti, ja kun musiikki lakkasi, lasten tuli etsiä itselleen vapaa geopala lattialta. Geopaloja otettiin pois yksi kerrallaan ja leikki jatkui aina siihen asti, kunnes oli enää yksi geopala jäljellä lattialla.

Lopussa valmistelimme lapsia keskustelemalla siihen, että vuorovaikutusleikkikerhoa oli enää yksi toimintakerta jäljellä. Kerroimme tulevamme pitämään kerhoa viimeisen kerran vielä ensi viikolla. Lauloimme piirissä ”Suljen ihanan soittorasian”, pyysimme hymynaamapalautteen, hyvästelimme lapset ja poistuimme tilasta heidän kanssaan.

4.2.5 Viides toimintakerta

Viidennen toimintakerran tavoitteet olivat: Tunteiden nimeäminen ja tunnistaminen, sääntöjen noudattaminen ja hyvän mielen tuottaminen kaverille.

Tulimme tilaan lasten kanssa junana, jossa aikuinen toimi veturina. Istuimme geopaloille omille paikoille. Lauloimme ”Kiva kun oot täällä” -alkulaulun. Muistutimme lapsia heti siitä, että sillä kertaa me pidimme vuorovaikutusleikkikerhon viimeisen kerran, ettei loppuminen tullut yllätyksenä. Otimme tunnekortit esille. Otimme mukaan myös yhden uuden tunnekortin, joka tuli lapsille tutuksi viime toteutuskerran kirjasta. Tapamme mukaan valitsimme yhdessä omaa tunnetilaa vastaavan tunnekortit ja juttelimme siitä, miksi nyt tuntui juuri tältä. Pohdimme yhdessä, että mitä muita tunteita kuin korteista löytyviä on olemassa, ja millaisissa tilanteissa lapset tuntevat niitä.

Toisessa leikissä tarvitsimme apuvälineenä hernepussia. Istuimme lattialle piirissä, ja sovimme yhdessä, millä ruumiinosalla tyynyä saa kuljettaa lapselta toiselle. Tyynyä kuljetettiin eri tyyleillä, kuten ilman käsiä, kyynärpäillä, jaloilla, polvilla ja varpailla.

Kolmas leikkimme oli nimeltään kauniit asiat. Istuimme piirissä, ja jokainen vuorollaan katsoi oikealla puolellaan istuvaa toveria. Vieressä istuvalle sanottiin aikuisen opastuksella jonkin kiva asia tästä. Kommunikoinnin apuvälineiksi olimme valinneet erilaisia kuvia, joissa oli adjektiiveja, kuten mukava, ystävällinen jne. Ohjaajina aloitimme ja näytämme mallia lapsille.

Tuokion lopuksi juttelimme vielä siitä, että nyt oli viimeinen kerta vuorovaikutusleikkikerhossa. Kiitimme kaikki lapsia osallistumisesta ja kehuimme hienosta toiminnasta. Lauloimme ”Suljen ihanan soittorasian” ja pyysimme hymynaamapalautteen vielä viimeisen kerran.

5 Arviointi

Toiminnallisessa opinnäytetyön kokonaisuuden arviointi toimii osana oppimisprosessia. Arvioinnin kohteena ovat aihepiirin valinta, idean kuvaus, asetetut tavoitteet, teoreettinen viitekehys ja tietoperusta sekä kohderyhmä. Kaikki nämä vaiheet tulisi selventää ymmärrettävästi sekä täsmällisesti, jotta lukija ymmärtää, mitä opinnäytetyössä on lähdetty tekemään sekä millaiset tavoitteet työlle on asetettu. (Vilkka & Airaksinen 2003, 154-155.) Opinnäytetyön aikataulu tulee suunnitella, jotta voidaan arvioida idean sekä tavoitteiden realistisuutta aikataulutukseen nähden (Vilkka & Airaksinen 2003, 27).

Arvioinnin kohteena tarkasteltavana on työn toteutustapa, joka sisältää keinot tavoitteiden saavuttamiseksi sekä aineiston keräämisen. Toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä tutkimuksellisten keinojen käyttö saattaa jäädä ylimalkaiseksi, koska tavoitteena on ensisijaisesti saavuttaa opinnäytetyölle asetetut tavoitteet. Arvioinnissa tuleekin pohtia Vilkan & Airaksisen (2003, 158) mukaan kriittisesti opinnäytetyön onnistumista sekä keinoja, joilla sen olisi voinut toteuttaa toisin. Arvioinnissa tulee arvioida kriittisesti lähdekirjallisuuden valintaa sekä teoreettisen sisällön kattavuutta. Myös opinnäytetyön kieliasua tulee arvioida kriittisesti. Kieliasua tarkasteltaessa voidaan kiinnittää huomiota sen luettavuuteen sekä ymmärrettävyyteen sekä tekstin johdonmukaiseen. Pohdittava on myös, onko teksti kirjoitettu kriittisellä sekä pohtivalla otteella. (Vilkka & Airaksinen 2003, 158-159.)

Opinnäytetyön tarkoitus on osoittaa kykyä ammatillisen taidon sekä teoreettisen tiedon yhdistämiseen, niin että siitä on hyötyä myös alalle. Opinnäytetyön arvioinnissa voidaan pohtia teemoina ajanhallintaa sekä ajankäyttöä kokonaisuutena sekä työelämän kehittämistä innovatiivisella otteella. Nämä kaikki ovat osa opiskelijan ammatillista kasvua. Opinnäytetyön on hyvä sisältää myös opiskelijoiden oman arvion ammattillisesta kasvustaan sekä suunnitelman siitä, mihin suuntaan ammatillista kasvua tulisi kehittää. Opinnäytetyön arvioinnin voi kiteyttää produktio-idean, tavoitteiden saavuttamisen, produktio-sisällön sekä ulkoasun toimivuuden kokonaisuudeksi. (Vilkka & Airaksinen 2003, 159-161.)

Arvioimme omaa toimintaamme jokaisen toimintakerran jälkeen. Yhteyshenkilönämme toimiva lastentarhanopettaja seurasi jokaista toimintakertaa ja antoi välittömän palautteen heti toimintakertojen jälkeen. Lopuksi pyysimme häntä täyttämään kirjallisen palautelomakkeen, jossa toivoimme hänen arvioivan onnistumistamme tavoitteisiimme nähden. Lapsilta kysyimme palautetta jokaisen tuokion jälkeen kuvien avulla. Käytimme arvioinnissa kolmea erilaista hymynaamakuvaa: suupielet yöspäin, suupielet viivana sekä suupielet alaspäin. Lapset saivat kertoa hymynaamojen avulla, minkälaiseksi he kokivat tämänkertaisen toimintakerran ja minkälaisia tunteita se heissä herätti. Toimintakertojen

videointi auttoi meitä reflektoinnissa jälkeenkä. Tunnetaitojen kehityksen arviointia vaikeutti se, että emme tunteneet ryhmän lapsia alun perin kovinkaan hyvin. Apuna tässä meillä oli kuitenkin päiväkodin henkilökunta, joka tunsi ryhmän lasten taidot meitä paremmin.

5.1 Arviointimenetelmien kuvaus

5.1.1 Opinnäytetyöpäiväkirja

Opinnäytetyöprosessin dokumentoimisessa apuna voidaan käyttää opinnäytetyöpäiväkirjaa joko sanallisessa tai kuvallisessa muodossa tai molempia keinoja hyödyntäen.

Opinnäytetyöprosessi on laaja ja sijoittuu pitkälle ajanjaksolle. Opinnäytetyöpäiväkirjaan kirjoitetut opinnäytetyöprosessin eri vaiheet ja niihin liittyvät pohdinnat ovat raportin kirjoittamisen tukena. Opinnäytetyöpäiväkirjaa tarvitaan jo aiheanalyysistä lähtien. (Vilka & Airaksinen 2003, 19.) Pidimme opinnäytetyöpäiväkirjaa sanallisessa muodossa opinnäytetyöprosessimme aloittamisesta lähtien. Dokumentointi auttoi meitä muistamaan ja kokoamaan pohdintojamme sekä lisää luotettavuutta kuvatessamme prosessia ja sen eri vaiheita.

Opinnäytetyöpäiväkirjaan kirjataan kaikki opinnäytetyöhön liittyvät ideoinnit sekä aihealueeseen liittyvät pohdinnat. Päiväkirjaan kirjataan ylös kaikki aiheeseen liittyvä kirjallisuus, erilaiset artikkelit sekä lehtileikkeet. Teoksia merkittäessä on hyvä muistiin lähdeluetteloon tarvittavat tiedot teoksesta. Opinnäytetyöraportin lähdeluettelo rakentuu koko ajan opinnäytetyön edetessä. (Vilka & Airaksinen 2003, 20.) Käytimme opinnäytetyössämme erilaista kirjallisuutta sekä luimme ajankohtaisia artikkeleita aiheeseen liittyen. Keräsimme muistiin kaikki käyttämämme lähteet.

Raportin näkökulmasta on hyvä kirjata opinnäytetyön ideaan sekä tavoitteisiin liittyvät muutokset, jotta muutosprosessi tulisi kirjattuna mahdollisimman järjestelmällisesti myös raporttiin (Vilka & Airaksinen 2003, 20). Opinnäytetyöaiheemme on pysynyt samana alusta alkaen, mutta tavoitteita muokkasimme enemmän kohderyhmämme tarpeita vastaavaksi. Kirjasimme ylös tekemämme muutokset raportoimista varten.

5.1.2 Havainnointi

Laadullista tutkimusta tehdessä havainnointia tutkimusaineiston keräämisen metodina voidaan toteuttaa monin eri tavoin. Osallistuva havainnointi on tavanomainen tapa havainnoida ihmisen toimintaa sekä saada tietoa tutkittavasta sekä yksilönä, yhteisön jäsenenä sekä suhteessa tutkijaan. (Vilka 2005, 199-200) Osallistuvassa havainnoinnissa

tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan yhdessä sen jäsenten kanssa ajanjaksona, joka on sovittu ennalta. Havainnointi tapahtuu tutkimuskohteen ehdoilla. Teoreettinen viitekehys tai tutkimuksessa käytetyt metodit voivat suunnata havainnointia. (Vilkkä 2006, 44.) Toiminnallisessa opinnäytetyössämme käytimme havainnointia yhtenä arviointimenetelmistä. Teoreettinen viitekehityksemme ohjasi havaintojemme suuntautumista. Tarkastelimme lasten toimintaa ja käyttäytymistä peilaten sitä teoriapohjaamme. Havainnoimme lapsia keskittyen erityisesti heidän tunneilmaisuuksiinsa ja tunnekokemuksiinsa.

Havainnoinnilla voidaan saada välitöntä ja suoraa tietoa yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden käyttäytymisestä, sillä sen avulla päästään luonnollisiin ympäristöihin. Havainnointi sopii erinomaisesti esimerkiksi vuorovaikutuksen tutkimiseen ja silloin, kun tutkittava ei osaa ilmaista itseään verbaalisesti, kuten esimerkiksi lapset. Havainnointimenetelmää on kritisoitu siitä, että havainnoitsija voi häiritä tilannetta tai muuttaa asioiden kulkua. Myös liiallinen emotionaalinen sitoutuminen tutkittavaan tai ryhmään saattaa aiheuttaa objektiivisuuden kärsimisen. Joskus havainnointitilanteissa tiedon tallentaminen reaaliajassa on vaikeaa, joten tutkijan täytyy vain luottaa muistiinsa. (Hirsjärvi ym. 2007, 208.) Menetelmänä havainnointi sopi meille varsin hyvin, sillä vuorovaikutusleikkikerhossamme oli suhteellisen pieniä lapsia, joilla taidot itsensä ilmaisuun eivät ole vielä kehittyneet huippuunsa. Pyrimme tekemään tilanteesta mahdollisimman luonnollisen rakentamalla lapsiin heidän ehdoillaan luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen. Ymmärrämme kuitenkin, että viisivuotiaat saattavat varsinkin aluksi vierastaa uusia ihmisiä olemalla esimerkiksi vieraskoreita tai levottomia, joten ensimmäisillä toimintakertoilla lasten käyttäytyminen saattoi olla heidän tavallisesta olemuksestaan poikkeavaa.

Aktivoivassa osallistuvassa havainnoinnissa lähtökohtana on tutkijan läheinen työskentely tutkimuskohteen jäsenten kanssa. Aktivoiva osallistuva havainnointi toteutetaan vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Aktivoiva osallistuva havainnointi on tilannekeskeistä, ja siinä pyritään vaikuttamaan aktiivisesti sekä saamaan aikaan muutosta. Tutkijan tulee tiedostaa kohdeyhteisön jäsenten kehitystarpeet sekä saavuttamaan asetetut tavoitteet ja päämäärät yhdessä vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. (Vilkkä 2006, 46- 47.) Opinnäytetyömme kohdejoukkona toimi päiväkodin lapsista valittu pienryhmä. Osallistuimme itse aktiivisesti toimintaan vuorovaikutuksessa pienryhmän lasten kanssa. Havainnoimme leikkitalanteita sekä asettamiemme tavoitteiden toteutumista jokaisen toimintakerran yhteydessä.

Tutkijan on tiedotettava, että hänen roolinsa aktiivisena osallistuvana havainnoitsijana tarkoittaa interventiota tutkimuskohteen jäsenten elämään. Havainnointiin liittyvät eettiset kysymykset on otettava huomioon tutkimuksen teossa. Hyvän tieteellisen käytännön

mukaisesti tutkimusaineistoa ei saa kerätä ilman havainnoitavan suostumista. Tavoitteena tutkimuksessa on, että tutkimuskohteen jäsenten toiminta on mahdollisimman luontevaa. (Vilkkä 2006, 56-57.) Pyysimme kerhoon osallistuvien lasten vanhemmilta saatekirjeen muodossa kirjallisen suostumuksen sekä osallistumiseen, että videointiin.

5.1.3 Videointi

Videointi havainnointimenetelmänä sopii erityisen hyvin silloin, kun tarkkaillaan kokonaisuutta. Omilla silmillään havainnoija havainnoi tilanteessa vain sen mihin hän on fokusoitunut, myös videokuvatessaan. Kameralla puolestaan saadaan taltioitua koko näkymä. Videolta samaa näkymää uudelleen katsoessaan havainnoija voi huomata sellaisiakin asioita, joita hän ei paikalla ollessaan havainnut. Kamera olisi hyvä asettaa paikalleen valmiiksi ennen toiminnan alkua, jottei valmistelu häiritsisi aloitusta. Tämä saattaa myös edestauttaa kameran olemassaolon unohtamista. (Vienola 2004.)

Usein perinteisessä havainnoinnissa nähdään se mitä halutaankin nähdä, mutta videota uudelleen katsomalla voidaan todeta se, mitä oikeasti on tapahtunut. Tutkittavalta tulee aina mahdollisuuksien mukaan kysyä lupa videointiin, eikä häntä pidä pakottaa hyväksymään metodia. Videoita katsellessa pyritään tunnistamaan rutiinikäytäntöjä, ongelmia ja mahdollisuuksia toiminnan kehittämiseen. (Järvinen & Järvinen 2011, 153-154.) Tutkijan on hyvä antaa kuvattaville kirjallinen lupaus siitä, että kuvattavien yksityisyyttä suojellaan ja kuvamateriaali hävitetään tarkoin määritellyn ajan kuluttua (Vienola 2004).

Halusimme arvioida omaa toimintaamme havainnoinnin lisäksi videoimalla toimintakertamme. Videoinnin etuna oli se, pystyimme jälkeenpäin palaamaan arvioimaan toimintatuokioitamme sekä omaa toimintaamme ohjaustilanteissa. Videointi lisäsi arviointimme luotettavuutta, sillä arvioita ei siten tarvinnut tehdä pelkän muistin varassa. Videot olivat vain omassa käytössämme, eli niitä ei näytetty muille lapsien yksityisyydensuojan vuoksi, ja ne poistettiin opinnäytetyön valmistuttua. Kuvaamiseen kysyttiin kirjallinen lupa päiväkodilta ja lasten huoltajilta. Lapset olivat tietoisia videoinnista, mutta jätimme sen mahdollisimman vähälle huomiolle, jottei kuvaaminen olisi vaikuttanut lasten käyttäytymiseen. Kamera oli valmiiksi asetettuna omalle paikalleen tullessamme tuokiolle varaamaamme tilaan, ja toinen meistä kävi laittamassa sen päälle tuokion aluksi.

5.2 Tavoitteiden toteutuminen

Tärkein osa toiminnallisen opinnäytetyön arviointia on opinnäytetyötä varten asetettujen tavoitteiden arviointi. Arvioinnissa tulee pohtia tavoitteiden onnistumista sekä tarkastella myös tavoitteita, jotka jäivät saavuttamasta. Arvioinnissa tulee pohtia, miksi tavoitteet

mahdollisesti jäivät saavuttamatta tai muuttuivatko tavoitteet jollain tavalla prosessin aikana. Tavoitteiden saavuttamisen arvioinnin tukena on mielekästä kerätä palautetta oman subjektiivisen arvioinnin lisäksi kohderyhmältä. Palautteessa voidaan pyytää kommentteja tapahtuman tai tuokion onnistumisesta, tavoitteiden saavuttamisesta sekä luotettavuudesta. Opinnäytetyön vaikuttavuutta voidaan arvioida myös sen ammatillisella kiinnostavuudella sekä sen merkittävyydellä kohderyhmälle. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 155-156.)

Ensimmäisenä tavoitteenamme oli tukea lasten tunnetaitojen kehitystä. Mielestämme onnistuimme tässä osittain. Lapset osasivat tunnistaa ja nimetä perustunteita jo entuudestaan, mutta tunnekortit ja sadut tukivat sekä vahvistivat heidän osaamistaan. Lapset onnistuivat myös nimeämään kirjasta läpikäymiämme vaativampiakin tunteita. Lapset rohkaistuivat ensimmäisen kerran jälkeen valitsemaan omaa tunnetilaansa vastaavan tunnekortin. Kertojen vähyden vuoksi meillä ei jäänyt aikaa käsitellä negatiivisia tunteita kovinkaan paljoa, joten erilaisten tunnekokemusten mahdollistaminen kerhossa jäi ehkä vähän pintapuoliseksi. Lapset kyllä kokivat kerhossa ilon, jännityksen ja rentoutumisen tunteita, mutta esimerkiksi surua tai pettymystä emme huomanneet kenenkään kokevan. Olisimme voineet ottaa vuorovaikutusleikkikerhon toimintakertojen määrän paremmin huomioon tätä tavoitetta asetettaessa.

Toisena tavoitteenamme oli antaa jokaiselle lapselle onnistumisen kokemuksia. Tässä onnistuimme mielestämme hyvin, sillä annoimme lapsille paljon onnistumisen kokemuksia erilaisten leikkien avulla. Leikeissä ei voinut hävitä, ja kaikkia keuhuttiin tasapuolisesti. Lapset selkeästikin nauttivat leikeistä ja meidän ohjaajien antamasta positiivisesta palautteesta. Ujoimmatkin lapset uskalsivat ottaa isomman roolin leikissä, mikä viestittää siitä, että kerhomme tuntui heistä turvalliselta. Lapset olivat kertoneet lastentarhanopettajalleen pitäneensä kerhosta ja olivat tulossa innoikkaina mukaan toimintakerroille.

5.3 Toimintakertojen arviointi

Ensimmäisen toimintakerran tavoitteet: Lapsiin tutustuminen, turvallisuudentunteen sekä vuorovaikutussuhteen luominen lapsiin.

Esittelimme itsemme lapsille ennen kerhotuokion aloittamista ja tuokion aluksi selitimme heille, mistä on kyse. Ennen ensimmäistä toimintakertaa olimme jakaneet vetovastuun puoliksi siten, että olimme etukäteen päättäneet mitkä leikit kukin ohjaa. Tutustuminen lapsiin toteutui luontevasti leikkien avulla. Etenkin ”Kuka puuttuu” -leikin lomassa me opimme lasten nimet ja lapset oppivat muistamaan meidän nimemme. Istuessamme piirissä saimme hyvin otettua kontaktia jokaiseen lapseen ja olimme sijoittuneet lasten keskelle ympyrässä. Ryhmän lastentarhanopettaja seurasi tuokiota sivusta, joten tilassa oli koko ajan

lapsille turvallinen aikuinen läsnä. Ensimmäisellä kerralla lapset halusivat yhtä lukuunottamatta valita itselleen sopivan tunnekortin. Onnistuimme luomaan kerhon aikana turvallisuudentunnetta lapsille olemalla rauhallisia ja kertomalla heille selkeästi mitä seuraavaksi on luvassa, sekä pitäytymällä turvallisessa stuktuurissamme. Pienryhmän lapset olivat hyvin rauhallisia koko tuokion ajan, mikä toki saattoi johtua vieraskoreudesta. Vuorovaikutussuhteen luominen lapsiin alkoi mielestämme lupaavasti ensimmäisen toimintakerran aikana. Oli hyvä, että olimme tutustuneet lapsiin jo ennen vuorovaikutusleikkikerhon alkua vieraillessamme päiväkodilla, ja tällöin lapsetkin olivat tutustuneet meihin. Toimintakerran kesto oli noin 30 minuuttia, mikä on kuitenkin varsin lyhyt aika luoda luottamuksellinen suhde ryhmään. Ryhmässä käyttämämme laulut olivat lapsille ennestään tuttuja, ja osa lauloikin vähän mukana. Vaikutti siltä, etteivät lapset vielä täysin uskaltaneet heittäytyä mukaan lauluihin kanssamme, sillä lastentarhanopettajan mukaan lapset osasivat hyvin laulujen sanat.

Kaiken kaikkiaan ensimmäinen toimintakertamme sujui suunnitellun struktuurin mukaisesti rauhallisen ilmapiirin vallitessa. Lapset ymmärsivät hyvin ohjeistuksemme ja osasivat noudattaa antamiamme sääntöjä. Oli positiivista huomata, että jokainen lapsi lähti innokkaasti mukaan leikkeihin, vaikka heistä selvästi huomasi, että he olivat hieman jännittyneitä kerhon aikana. Jännitys kuitenkin lieventyi kerhon edetessä kun lapset pääsivät leikkimään mukavia leikkejä. Meistä oli myös mukavaa, että kaikki lapset näyttivät iloista hymynaamaa tuokion päätteeksi. Toki tiedostamme, että lapset saattoivat valita hymynaaman myös sen perusteella mitä muut lapset valitsivat tai myös siksi, että iloinen hymynaama näytti kivoimmalta. Lasten reaktioista päätellen tulkitsimme kuitenkin, että lapset viihtyivät ja kokivat positiivisia tunteita kerhossamme.

Toisen toimintakerran tavoitteet: Yhteyden luominen ja rakentaminen lapsiin, sääntöjen noudattaminen sekä tunteiden nimeäminen.

Toinen toimintakerran aikana lapset olivat vähemmän jännittyneitä kuin ensimmäisellä kerralla, sillä he tiesivät mitä oli luvassa. Lapset ujostelivat kuitenkin vielä meitä ja heistä oli havaittavissa vieraskoreutta. Onnistuimme luomaan yhteyden lapsiin sekä rakentamaan vuorovaikutussuhdetta lapsien ja meidän aikuisten välillä. Lapset näyttivät selkeästi nauttivan leikeistä ja jaksoivat odottaa vuoroaan. Tällä kertaa heistä jokainen valitsi tunnekortin ja osa lapsista osasi myös nimetä tunteita aikuisen kysyessä. Kaikki lapset osallistuivat leikkeihin innokkaasti. Lapset osasivat tehdä mallikkaasti yhteistyötä piirtäessään toisen kehon ääriiviivat vuorotellen. He jaksoivat myös keskittyä hienosti ja osasivat noudattaa sääntöjä. Yksi lapsista muisti edelliseltä kerralla hymynaamapalautteen, ja uskalsi kysyä sen perään. Tuokion lopuksi kaikki lapset näyttivät iloista hymynaamaa. Toinen meistä oli vetovastuussa toimintakerralla, mikä oli mielestämme toimiva ratkaisu. Näin ollen toinen pystyi paremmin

keskittymään lasten havainnoimiseen sekä arvioimaan vetovastuussa olevan toimintaa ohjaustilanteissa. Toimintaamme seuranneen lastentarhanopettajan mukaan lapset olivat sisälle tullessaan tulossa innoissaan mukaan vuorovaikutusleikkikerhoon. Kaiken kaikkiaan toinen kerta sujui paremmin kuin ensimmäinen kerta, sillä lapset olivat selkeästi enemmän mukana esimerkiksi tunnekorttien nimeämisessä ja he tiesivät mitä odottaa seuraavaksi. Myös meidän kohdallamme ohjaustilanne sujui rennommin ja tuokiota selkeytti se, että toinen oli kokonaan vetovastuussa.

Kolmannen toimintakerran tavoitteet: Tunteiden nimeäminen sekä tunnistaminen, lapsen hoivaaminen sekä vuorovaikuksellinen toimiminen ryhmässä.

Toinen meistä sairastui, joten jouduimme siirtämään toimintakertaamme muutamalla päivällä. Tämä ei kuitenkaan haitannut ja lapset muistivat hyvin stukturimme tauosta huolimatta. Lapset tunnistivat hienosti tunnekorteissa olevat tunteet ja osasivat myös nimetä oman sen hetkisen tunnetilansa. Enemmän haasteita lapsille tuotti lukemamme hiirisadun hiirten tunnetilojen nimeäminen. Sadussa käsiteltiin jännityksen sekä pelon tunteita ja puhuttiin myös rohkeudesta. Lapset olivat kovin hiljaisia kysyttäessä heiltä satuun liittyvistä tunteista. Tässä kohtaa olisimme voineet toimia rauhallisemmin ja lukea kohdat kirjasta uudelleen lapsille, jotta he olisivat voineet paremmin muistaa tarinan. ”Peili”-leikissä jopa ryhmän ujoin lapsi uskaltanut muiden eteen peiliksi, mikä yllätti sekä meidät että toimintaamme seuranneen lastentarhanopettajan positiivisesti. Lapset osasivat taidokkaasti eri liikkeitä ja kehuimme jokaista yksilöllisesti leikin aikana. ”Kosketuspiiri”-leikissä lapset osasivat mallikkaasti koskettaa toista eri tavoin, kuitenkin satuttamatta. Jokainen lapsi oli mielissään kosketuksesta ja he myös nauttivat siitä, kun aikuinen kehui heitä. Loppulaulussa lapset jo hieman lauloivat mukana. Kaikki lapset valitsivat tuokion päätteeksi iloisen hymynaaman. Kolmas tuokiomme sujui kaiken kaikkiaan onnistuneesti ja koemme saavuttaneemme asettamamme tavoitteet. Lapset toimivat hyvin vuorovaikutuksessa keskenään sekä ottivat kontaktia myös meihin. Tunteiden nimeäminen toteutui tunnekorttien avulla, mutta sadussa olleet tunteet olivat lapsille selvästi vaikeampia hahmottaa. Otimme tämän huomioon seuraavalla toteutuskerrallamme tunteita käsitellessä.

Neljännän toimintakerran tavoitteet: Tunteiden nimeäminen ja tunnistaminen kuvia apuna käyttäen, toisen hellä koskeminen, sääntöjen noudattaminen.

Neljännellä toimintakerralla huomasimme, että lapset olivat selkeästi rentoutuneempia ja puheliaampia kuin aiemmilla kerroilla. Lapset tunnistivat hyvin jokaisen tunnekortin ja valitsivat erilaisia tunteita. Lapset myös uskalsivat rohkeasti valita erilaisen tunnekortin, kuin mitä kaveri valitsi. Tunnekorttien lisäksi kävimme lasten kanssa yhdessä läpi tunteista kertovaa ”Mo-ko-ma-ki!”-kirjaa. Lapset osallistuivat hienosti tunteista puhumiseen, olivat

selvästi kiinnostuneita kirjasta ja vastailivat ohjaajan esittämiin kysymyksiin. Kysymyksiin ei mielestämme ollut väärää vastauksia, vaan kaikki tulkisivat tunteita eri tavalla. Lapset saattoivat esimerkiksi nähdä kuvassa inhon tunteen janon tunteena, koska leijonan kieli oli ulkona, ja tähän totesimmekin, että on olemassa erilaisia tunteita ja jokainen meistä voi nähdä ne eri tavoin.

Kosketusleikissä kaikki osasivat koskettaa toista hellästi ja myös rohkeasti meitä aikuisia. Lapset saivat onnistumisen kokemuksia pelatessamme leikkiä, jossa musiikin soidessa otettiin yksi geopala kerrallaan pois niin, että lopulta lattialle jäi vain yksi geopala. Lapset keksivät ohjaajien avustuksella ongelmaan ratkaisun: kaikki voivat mennä yhdessä samalle geopalalle. Tämä oli lasten mielestä huvittavaa ja he tekivät leikissä hienosti yhteistyötä. Ryhmän lastentarhanopettajan mielestä geopalaleikissä oli hyvää se, että kukaan ei hävinnyt, vaan lapset joutuivat yhteistyöllä keksimään ratkaisun ongelmaan. Tämän leikin avulla olisimme voineet myös käsitellä lasten kanssa pettymystensietokykyä ohjaamalla leikkiä toisella tavalla. Tavoitteidemme kannalta olisi ollut hyvä toimia toisin, jotta kerhossa olisi koettu mahdollisimman paljon erilaisia tunteita. Toisaalta näin lyhyessä kerhossa halusimme kerhon painottuvan positiivisiin tunteisiin. Ajattelimme, että onnistumisen kokemusten luomisen kannalta oli hyvä, että lapset onnistuivat ja olivat kaikki voittajia leikissä.

Lapset osasivat noudattaa sääntöjä ja kuuntelivat hyvin ohjeitamme. Jouduimme muuttamaan yhtä leikeistämme sen vuoksi, että sen toteutus olisi ollut haastavaa. Oli hyvä, että meillä oli olemassa varasuunnitelma ja olimme jo aikaisemmin miettineet vaihtoehtoisia leikkejä valitsemiemme leikkien tilalle. Näin ollen meidän oli helppo muokata toimintasuunnitelmaamme lasten tarpeita vastaavaksi. Neljäs vuorovaikutusleikkikerhokerta oli mielestämme oikein onnistunut ja koimme että tunteista kertova ”Mo-ko-ma-ki!”-kirja oli hyvä valinta tälle toteutuskerralle. Oli hyvä, ettemme ottaneet sitä käsittelyyn heti ensimmäisillä toimintakerroilla, sillä lapset eivät ehkä olisi olleet yhtä puheliaita kuin tällä kerralla. Kaikki lapset antoivat jälleen palautteeksi iloisen hymynaaman. Palaute tuntui aidolta, sillä lapsista huomasimme, että he nauttivat leikeistämme. Toki emme voi varmaksi sanoa, millä perusteella he hymynaamansa valitsivat. Lapset suhtautuivat hyvin tietoon, että vuorovaikutusleikkikerhoa oli jäljellä enää kerta.

Viidennen toimintakerran tavoitteet: Tunteiden nimeäminen ja tunnistaminen, sääntöjen noudattaminen ja hyvän mielen tuottaminen kaverille.

Viimeisellä toimintakerralla tunnekorttien valitseminen sujui edellisten kertojen tapaan hyvin. Otimme mukaan yhden uuden tunnekortin, jonka lapset osasivat hienosti nimetä. Pohdimme sitä, millaisissa tilanteissa tunnekorteissa olevia tunteita voi tuntea. Tässä kohtaa lapset olivat hieman vaikeita, ja me ohjaajat sitten kerroimme esimerkkejä. Seuraavana

leikkinä kuljetimme hernepusia eri tavoin piirissä, mikä oli kaikkien mielestä hyvin hauskaa ja ryhmän pojat meinasivat jo vähän riehaantua. Tämä uskaltautuminen spontaanimpaan käytökseen kertoi mielestämme siitä, että lapset kokivat meidät entistä turvallisemmiksi. Sääntöjä lapset osasivat edelleen noudattaa mallikkaasti. ”Kauniit asiat” -leikissä otimme avuksi adjektiiveja sisältäviä kuvia. Kaksi lapsista ei halunnut valita korttia lainkaan kannustuksesta huolimatta, mistä johtuen hyvän mielen tuottaminen kaverille -tavoite ei tässä leikissä oikein toteutunut. Meitä seurannut lastentarhanopettaja kertoikin tuokion jälkeen, ettei tällaista leikkiä ollut heillä ennen ollut, minkä takia lapset olivat hieman hämmentyneitä. Lastentarhanopettajan mukaan toisen kehumisen ja kannustamisen taitoa heidän pitäisikin ryhmässä harjoitella.

Lukuun ottamatta hyvän mielen tuottamista kaverille, onnistuimme mielestämme saavuttamaan asettamamme tavoitteet. Olimme kuitenkin tyytyväisiä valitsemaamme ”Kauniit asiat” -leikkiin, sillä saimme aikuisina näyttää mallia lapsille siitä, mitä kivaa kaverille voi sanoa. Lisäksi lapset tunnistivat hyvin käyttämiämme kuvien adjektiiveja. Uskomme, että tätä leikkiä voidaan jatkossa käyttää hyödyksi päiväkodissa. Koimme, että viimeisellä toimintakerrallamme lapset pääsivät kunnolla vauhtiin ja uskalsivat käyttäytyä entistäkin vapautuneemmin. Meistä oli harmi, että vuorovaikutusleikkikerhokertoja ei ollut enempää, lapsista olisi voinut saada vielä paljon irti heidän tullessa meille tutuiksi. Kuitenkin onnistuimme mielestämme näiden viiden viikon aikana antamaan lapsille paljon onnistumisen kokemuksia ja kehuja heidän toiminnastaan. Lapsien taidot tunnistaa sekä nimetä erilaisia tunnetiloja harjaantuivat ja he oppivat ainakin tiedostamaan, että ihmisellä on olemassa erilaisia tunnetiloja. Kerhossa vallitsi positiivinen ilmapiiri ja jokaisella lapsella oli mahdollisuus esittää omia ajatuksiaan sekä ehdotuksiaan esimerkiksi leikkien suhteen. Emme huomanneet, että lapsilla olisi juurikaan ilmennyt negatiivisia tunteita kerhon aikana. Pojilla ilmeni välillä turhautumista odottelutilanteissa, jolloin reagoimme kannustavasti, että he jaksaisivat vielä odottaa hetken. Kaiken kaikkiaan olimme tyytyväisiä kerhomme toteutukseen.

Toimintaamme seurannut lastentarhanopettaja antoi meille kirjallisen palautteen viimeisen toimintakerran jälkeen. Lastentarhanopettajan mielestä lapset kokivat vuorovaikutusleikkikerhossa aluksi jännitystä, mutta leikkikerhon edetessä erilaiset ilon ja positiivisuuden tunteet olivat pääroolissa. Hän kommentoi lasten osanneen jo nimetä perustunteita suhteellisen hyvin ennen kerhoa, mutta hänen mielestään niitä oli hyvä kerrata. Hän pohti, että kerhossa korostuivat erityisesti positiiviset tunteet, kuten ilo, ja totesikin, että kerhossa olisi voinut käsitellä enemmän negatiivisia tunteita sekä harjoitella pettymyksen sietämistä. Lastentarhanopettajan mielestä huomioimme lapset hyvin ja otimme huomioon heidän erilaiset tarpeensa esimerkiksi käyttämällä paljon kuvia

toiminnassamme. Hän piti myös siitä, että osallistimme lapsia leikeissä ottamalla huomioon heidän ehdotuksensa esimerkiksi antamalla keksiä leikkeihin erilaisia liikkumistapoja.

Lastentarhanopettaja kertoi palautteessaan jokaisen lapsen kokeneen hänen mielestään leikkikerhossa positiivia tunteita rauhallisessa ympäristössä. Hän piti kerhoa lapsien itsetuntoa tukevana ja hänen mielestään lapset saivat onnistumisen kokemuksia. Hän kertoi lasten olleen kerhosta hyvin innoissaan ja heidän asenteensa kerhoon oli positiivinen. Lapset odottivat kovasti vuorovaikutusleikkikerhoa ja puhuivat siitä muille lapsille. Kehittämisehdotuksena lastentarhanopettaja mietti, että toteutuskertoja olisi voinut olla enemmän. Tällöin olisi voitu harjoitella enemmän muita tunteita, kuten pettymyksien sietokykyä esimerkiksi häviämiällä pelissä. Hän totesi kuitenkin, että näin lyhyen ajanjakson aikana toteutetussa kerhossa oli se hyvä asia, että positiivisuus korostui. Hän ehdotti, että jos toteutamme jatkossa vastaavanlaista kerhoa, voisi toimintakertoja olla enemmän. Lopuksi lastentarhanopettaja kommentoi, että he aikovat hyödyntää tekemiämme kerhorunkoja jatkossa omassa toiminnassaan.

Mekin pohdimme, että kerhokertoja olisi voinut olla vielä useampi. Ensimmäiset kerrat painottuivat tutustumiseen ja lapset olivat arempia kuin viimeisillä toimintakerroilla. Jokainen lapsi osallistui kuitenkin jokaiseen leikkiimme, mistä olimme erittäin tyytyväisiä. Tuokioiden 30 minuutin kesto oli sopiva, sillä pienryhmän lapset jaksoivat hyvin keskittyä juuri tämän ajan. Lapset antoivat jokaisen toimintakerran päätteeksi palautteena hymyilevän hymynaaman, ja palautteenanto näytti muutenkin olevan lasten mieleen. Tiedostamme, että lapset saattoivat valita hymyilevän hymynaaman vain siksi, koska kaverikin valitsi sen tai siksi, että se näytti hienoimmalta. Olimme mielissämme myös siitä, että videoimiseen käyttämämme kamera ei herättänyt lapsissa mitään huomiota. Mielestämme lapset nauttivat siitä, että he saivat pienryhmässä yksilöllistä huomiota ja jotain sellaista, mitä kaikki päiväkotiryhmän lapset eivät saaneet. Meille tuokioiden pitäminen oli erittäin mielekästä ja hyödyllistä tulevaisuutta varten. Tuokioiden videointi oli opettavaista, sillä pystyimme refleктоimaan omaa osaamistamme ohjaustilanteissa. Ohjaustilanteet tuntuivat luontevilta heti alkuun ja koimme että leikkien ohjaaminen sujui selkeästi, sillä lapset ymmärsivät heti mitä tarkoitimme. Saimme varmuutta ohjaustilanteisiin kun kumpikin oli vuorollaan vetovastuussa. Toinen, enemmänkin tarkkailijan roolissa ollut puolestaan pystyi antamaan vetovastuussa olleelle palautetta toiminnasta.

Kaikkien neljän lapsen vanhemmille annettiin täytettäväksi palautelomake, mutta kahta emme saaneet takaisin. Yhdessä palautelomakkeessa vanhemmat kommentoivat hyvin vähäsanaisesti vuorovaikutusleikkikerhon Lansantien päiväkodissa olleen hyvä idea. Lomakkeessa todettiin myös, että kyseinen lapsi ei ole puhunut kerhosta kotona. Toisessa palautelomakkeessa vuorovaikutusleikkikerhoa keuhuttiin hyväksi ideaksi osallistamisen,

itsetunnon sekä yhteenkuuluvuuden tunteen kehittämisessä. Vanhemmat kommentoivat kerhossa olleen selkeät tavoitteet ja niitä tukevat leikit. Vanhemmat olivat pitäneet siitä, että tietyt asiat toistuivat joka kerralla ja heidän mielestään ohjelma oli hyvin suunniteltu ja kuvattu. Kyseiset vanhemmat kertoivat myös että heidän lapsensa on kertonut jokaisen kerran jälkeen mitä kerhossa on tehty ja kuvaillut leikkejä. Tämä oli meistä erittäin mukava kuulla. Lisäksi heidän lapsensa oli kertonut myös minkä tunnekortin oli valinnut ja miksi. Heidän lapsensa oli myös pyytänyt tekemään vastaavanlaisia tunnekortteja omissa leikeissään. Vanhemmat kirjoittivat lapsensa pitäneen kovasti kerhosta ja odottaneen kerhoa joka viikko. Lopuksi he vielä kiittivät meitä mukavista hetkistä.

5.4 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta ja validius puolestaan mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Usein kvalitatiivisissa tutkimuksissa näiden käsitteiden käyttöä pyritään välttämään, mutta kaiken tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi silti jollain tavalla arvioida. Ydinasioita laadullisissa tutkimuksissa ovat henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvaukset. Luotettavuutta kohentaa siis tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta tutkimuksen kaikissa vaiheissa. (Hirsjärvi ym. 2007, 226-227.)

Emme käytä opinnäytetyössämme termejä reliaabelius ja validius, sillä ne eivät mielestämme sovi toiminnalliseen asetelmaamme. Emme ole toteuttamassa varsinaisesti tutkimusta, vaan toiminnallisen tuotoksen, jonka onnistumista pohdimme. Voimme kuitenkin arvioida opinnäytetyömme luotettavuutta siltä kannalta, onko raporttimme riittävän tarkka ja totuudenmukainen. Kanasen (2008, 128) mukaan laadukkaan kvalitatiivisen opinnäytetyön voikin varmistaa olemalla tarkka dokumentaatiossa. Tämä tarkoittaa sitä, että ulkopuolisen arvioijan on mahdollista seurata kirjoittajan ajatuksenjuoksua kaikissa tutkimuksen vaiheissa. (Kananen 2008, 128.) Pyrimme kuvaamaan opinnäytetyöprosessiamme yksityiskohtaisesti ja selkeästi. Halusimme avata jokaisen vaiheen tarkasti ja kertoa totuudenmukaisesti toiminnastamme.

Tutkimuksen uskottavuus perustuu siihen, miten tutkija noudattaa tutkimuksessaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkija toimii rehellisesti sekä huolellisesti sekä noudattaa tarkkuutta niin tutkimustyössä kuin tulosten tallentamisessa, esittämisessä sekä koko tutkimuksen arvioinnissa. Tutkijan tulee hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaakseen soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia sekä eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä sekä toteuttaa avoimuutta tuloksia julkaistessaan. Hyvään tieteelliseen käytännön mukaista on, että tutkimus on suunniteltu, toteutettu sekä raportoitu yksityiskohtaisesti sekä tutkimusryhmän asema, oikeudet, osuus,

vastuu ja velvollisuudet sekä aineiston säilytykseen liittyvät kysymykset on kaikki määriteltä ja kirjattu kaikkien osapuolten hyväksymällä tavalla. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 132-133.)

Laadulliseen aineistoon liittyy usein paljon yksityiskohtaisia tietoja toisista ihmisistä tai organisaatioista, ja tällaisen materiaalin käyttö vaatii aina luvan (Kananen 2008, 135). Tutkimusetiikka pitää huomioida erityisesti silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat turvattomat ryhmät, kuten lapset. Jos tutkimuksen kohteena on alle 12-vuotias lapsi, vaaditaan tutkimukseen osallistumiseen sekä lapsen oma, että huoltajan suostumus. (Vilkkä 2007, 63.)

Vuorovaikutusleikkikerhoon osallistuneiden lasten huoltajille lähetettiin saatekirje, jossa kävi ilmi opinnäytetyömme tarkoitus ja menetelmät. Saatekirjeen mukana liitteenä oli allekirjoitettava lupa, jossa huoltajan tuli antaa lapselle lupa osallistua vuorovaikutusleikkikerhoon ja meille lupa videointiin. Teimme saatekirjeessä selväksi sen, että videot tulevat vain omaan käyttöömme, ja ne tuhotaan opinnäytetyön valmistuttua. Kerroimme saatekirjeessä myös sen, ettei lapsista kerrota yksityiskohtia eikä heidän henkilöllisyytensä paljastu opinnäytetyössämme. Lisäksi kirjeessä luki, että lapsia ei pakoteta mukaan kerhoon, vaan heidän osallisuutensa perustuu vapaaehtoisuuteen.

Hyvän tieteellisen käytönnön mukaisesti toimittaessa tutkimuksessa ei paljasteta tutkittavien tunnistetietoja, kuten nimiä tai ryhmiä, joihin tutkittavat kuuluvat. Tutkija voi käyttää peitenimiä, jolloin tutkimukseen osallistuvat pysyvät anonyymeinä. (Vilkkä 2006, 114-115.) Vuorovaikutusleikkikerhoon osallistui neljä viisivuotiaista lasta, joiden henkilöllisyyttä emme missään vaiheessa työtämme paljasta. Koimme, ettei meidän tarvitse käyttää heistä peitenimiä, vaan puhumme heistä yhtenä ryhmän jäsenistä. Emme myöskään voi kertoa, mistä lapsiryhmästä lapset ovat, jottei lapsia voi tunnistaa. Lasten yksityisyydensuojan vuoksi emme myöskään työssämme kuvaa tarkemmin, minkälaisia tuen tarpeita ryhmässä olleella lapsella tarkalleen ottaen on.

6 Pohdinta

Saimme vuorovaikutusleikkikerhon toteutuksen myötä kokemusta pienryhmän ohjauksesta, mikä vahvisti ammatillista identiteettiämme tulevana lastentarhanopettajina. Saimme myös hyvää ja rakentavaa palautetta toiminnastamme työelämän edustajilta. Yhteistyö Lansantien päiväkodin kanssa sujui jouhevasti, ja olemme tyytyväisiä koko opinnäytetyöprosessin kulkuun. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekeminen toiminnallisena oli erittäin hyödyllistä ja opettavaista meille molemmille.

Mikäli vuorovaikutusleikkikerhomme olisi ollut kestoaltaan pidempi, olisimme voineet pidemmällä aikavälillä tarkastella, miten lasten tunnetaidot kehittyivät kerhomme aikana. Viiden toimintakertamme perusteella voimme sanoa, että lapset saivat paljon onnistumisen kokemuksia leikeissämme sekä harjoittelivat vuorovaikutustaitoja turvallisessa pienryhmässä. Emme kuitenkaan voi väittää heidän tunnetaitojensa kehittyneen huomasti, vaan pikemminkin, että heidän jo opitut tunnetaitonsa vahvistuivat kertauksen myötä. Onnistuimme kuitenkin luomaan Lansantien päiväkodin lapsiryhmälle turvallisen ja mieluisan vuorovaikutusleikkikerhon, jossa kaikki saivat onnistumisen kokemuksia. Lisäksi päiväkodin varhaiskasvattajat saivat toimintarunkomme käyttöön.

Olemme todenneet vuorovaikutusleikkikerhon olevan toimiva työväline varhaiskasvatuksessa. Vuorovaikutusleikkikerhon toteuttaminen ei vaadi erityisiä välineitä tai monimutkaisia leikkejä. Tärkeintä on aikuisen aito läsnäolo sekä sensitiivisyys tilanteessa. Vuorovaikutusleikkikerho toimii parhaiten pienryhmässä, sillä tällöin jokainen lapsi saa tarvitsemaansa huomiota aikuiselta. Tällöin toiminta on myös helppo räätälöidä yksilölliseksi pienryhmään osallistuvia lapsia varten. Aiomme hyödyntää tulevissa työpaikoissamme vuorovaikutusleikkikerhoa työvälineenä, sillä opinnäytetyömme teoriapohjan ja käytännön toteutuksen antaman kokemuksen perusteella vuorovaikutusleikkikerhotoiminta on hyödyllistä monenlaisille lapsille.

Mielestämme toivottavaa olisi, että varhaiskasvatuksen piirissä otettaisiin jatkossakin huomioon pienryhmätoiminnan tärkeys sekä lasten tunnekasvatus. Pohdimme erilaisia jatkotutkimusehdotuksia ja päädyimme siihen, että vuorovaikutusleikkikerho erityislasten tukimenetelmänä olisi mielenkiintoinen tutkimusaihe. Olisi kiinnostavaa tutkia, millaisia tuloksia saataisiin erityislasten tukemisella vuorovaikutusleikkikerhon avulla pidemmällä aikavälillä. Vuorovaikutusleikkikerhon elementtejä olisi kiinnostavaa soveltaa myös vanhemman sekä lapsen välisessä vuorovaikutuksessa ilman, että tarvittaisiin Theraplay-terapeutin koulutusta.

Tekemäämme toimintarunkoa voitaisiin hyödyntää myös muissa päiväkodeissa. Tulevina varhaiskasvatuksen työntekijöinä voimme edelleenkehittää luomaamme vuorovaikutusleikkikerhoa ja jakaa kokemuksiamme muiden varhaiskasvattajien kanssa. Pidemmällä aikavälillä vuorovaikutusleikkikerholla voidaan lyhytkestoista kerhoa systemaattisemmin tukea lasten tunne-elämän kehittymistä jo varhaisessa vaiheessa. Päiväkodissa aloitettu tunnekasvatus on lapsella pohjana koulumaailmaan siirtyessä.

Lähteet

Alila, K & Parrila, S. 2011. Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint.

Hakkarainen, P. & Bredikyte, M. 2013. Kehittävän leikkipedagogiikan perusteet. Vilnius: Balto print.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Jernberg, A. & Booth, P. 2003. Theraplay. Vuorovaikutusterapian käsikirja. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.

Järvinen, P. & Järvinen, A. 2011. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpajan kirja.

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kanninen, K & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut. Turva ja tunteet lapsen silmin, Juva. Bookwell Oy.

Kemppinen, P. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Vantaa: Kannustusvalmennus P. & K. Oy.

Koivunen, P. 2009. Hyvä päivähoito-työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: Bookwell Oy.

Lasantien päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma. 2012.

Nummenmaa, L. 2010. Tunteiden psykologia. Falun: Lauri Nummenmaa ja Kusannusosakeyhtiö Tammi.

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: Wsoy.

Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2000. Tunnemuksu. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Kirjapaja.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Espoon kaupunki. Lansantien päiväkoti. Viitattu 15.07.2015.

<http://www.espoo.fi/fi->

[Fl/Paivahoito_ ja_koulutus/Paivahoito/Paivahoidon_toimipaikat/Kunnalliset_paivakodit/Leppa_vaaara/Lansantien_paivakoti](http://www.espoo.fi/fi-Fl/Paivahoito_ ja_koulutus/Paivahoito/Paivahoidon_toimipaikat/Kunnalliset_paivakodit/Leppa_vaaara/Lansantien_paivakoti)

Kangaspunta, T. 2014. Pienten lasten tunteet ja tunteiden merkitys lasten arjessa. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 17.10.2015.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43893/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201407092222.pdf?sequence=1>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Leikin merkitys lapselle. Viitattu 20.08.2015.

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti. Lapsen kasvu ja kehitys. Viitattu 20.08.2015.

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ ja_ kehitys/

Laakso, M. Leikkejä ryhmätheraplay -ja muihin leikkituokioihin. Viitattu 15.08.2015.

<http://www.theraplay.fi/doc/Leikkilista.pdf>

NCCA 2009. Aistear. Creatchuraclam na Luath Òige. The Early Childhood Curriculum Framework. Guidelines For Good Practice. Viitattu 16.11.2015.

http://www.ncca.biz/Aistear/pdfs/Guidelines_ENG/Guidelines_ENG.pdf

Nuorten mielenterveystalo. Mielenterveyden vahvistaminen. Viitattu 17.08.2015.

https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/mielenterveyden_vahvistaminen/Pages/tunteet_haltuun.aspx

Rissanen, V. 2015. Päiväkodeissa aletaan opettaa tunnetaitoja saksalaisten tavalla - tavoitteena väkivallan ja riippuvuuksien ehkäisy. Viitattu 15.10.2015.

<http://www.hs.fi/elama/a1305984143858>

Socca. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Leikki ja leikilliset oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa. Viitattu 17.8.2015.

http://www.socca.fi/kehittaminen/varhaiskasvatus_vkk-metro/leikki_ja_leikilliset_oppimisymparistot

Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 20.11.2015.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

The Theraplay Institute 2015. What Is Theraplay? Viitattu 15.11.2015.

<http://wcwpds.wisc.edu/conferences/conf/adoption/Conference-Materials/Keynote/What-is-Theraplay-June-2015.pdf>

Vienola, V. 2004. Videoiden käyttö tutkimuksen apuvälineenä. Viitattu 1.9.2015.

<http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/tutkivaope/vienola.htm#Videokuva>

Lindqvist, J & Piirainen, A. 2013. Vuorovaikutusleikki. Perehdytys varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Powerpoint-esitys.

Kela, L. & Kyyrö, R. 2009. Örkkimörkkikäsikerho - vuorovaikutusleikkikerho lapsen itsetunnon kohottamisen ja rohkaisemisen apuna. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Etelä. Helsinki. Opinnäytetyö.

Ristimäki, N. 2012. Tunnetyöskentelyn menetelmät osaksi päiväkodin arkea. Toimintatutkimuksellinen kehittämishanke päiväkodin esikouluikäisille lapsille. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Vehmaskangas, O. 2011. Vuorovaikutusleikkikerho - vuorovaikutusta ja leikkiä varhaiskasvatuksessa. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupa.....	49
Liite 2 Saatekirje.....	50
Liite 3 Lastentarhanopettajan palautekysely	51
Liite 4 Vanhempien palautekysely	52

Liite 1 Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA

Annan lapseni

osallistua Lansantien päiväkodissa toteutettavaan, tunne-elämän kehitystä tukevaan vuorovaikutusleikkikerhoon. Vuorovaikutusleikkikerhossa on kyse toiminnallisesta opinnäytetyöstä, jossa opiskelijat kokeilevat käytännössä vuorovaikutusleikkikerhon toteuttamista lasten-tunne elämän tukemisen välineenä. Vuorovaikutusleikkikerho toteutetaan syksyn 2015 aikana kerran viikossa yhteensä viisi kertaa. Vuorovaikutusleikkikerho on kestoaltaan noin 30-40 minuuttia. Vuorovaikutusleikkikerhon toimintakerrat videoidaan. Videot jäävät ainoastaan opiskelijoiden käyttöön oppimisen tueksi. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseuksen verkkosivuilla.

Vanhemman/huoltajan allekirjoitus:

Liite 2 Saatekirje

Hei vanhemmat!

Olemme kolmannen vuoden sosiaalian opiskelijoita Laurea-ammattikorkeakoulusta. Suoritamme lastentarhanopettajan pätevyyden ja olemme tekemässä toiminnallista opinnäytetyötä Lansantien päiväkotiin syksyn 2015 aikana.

Toteutamme päiväkotiin toiminnallisen vuorovaikutusleikkikerhon, joka tukee lapsen tunne-elämän kehitystä. Vuorovaikutusleikkikerho järjestetään yhteensä viisi kertaa. Toteutukset tapahtuvat kerran viikossa. Vuorovaikutusleikkikerhoon on valittu yhteensä neljä lasta x-ryhmästä. Sinun lapsesi on valittu osallistujaksi tähän vuorovaikutusleikkikerhoryhmään.

Tarvitsemme opinnäytetyömme toteuttamista varten teidän kirjallista lupaa lapsenne osallistumisesta vuorovaikutusleikkikerhoon yhteensä viiden kerran ajan tulevana syksynä. Pyydämme myös suostumustanne vuorovaikutusleikkikerhokertojen videointiin oman oppimisemme tueksi. Videomateriaali on tarkoitettu ainoastaan meidän käyttöömmä toimintamme arvioinnin tueksi, eikä sitä tulla esittämään julkisesti missään vaiheessa. Videot tuhoetaan heti opinnäytetyön valmistuttua. Osallistuminen vuorovaikutusleikkikerhoon on täysin vapaaehtoista.

Vuorovaikutusleikkiä voidaan toteuttaa päiväkodissa pedagogisena pienryhmätoimintana. Vuorovaikutusleikki lähtee aina lasten tarpeista ja sen tarkoituksena on sisältää kuntouttavia elementtejä. Vuorovaikutusleikkikerhossa toimitaan aikuisjohtoisesti ja toiminta leikkikerhossa on valmiiksi strukturoitua. Vuorovaikutusleikin tavoitteena päivähoidossa on lisätä jäsenten yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, ja sen avulla pyritään muuttamaan lapsen käsitystä itsestään myönteisemmäksi sekä lisäämään lapsen kykyä sekä vastaanottaa että antaa hoivaa. Vuorovaikutusleikin avulla lapselle muodostuu kyky jakaa tunne-elämyksiä toisten lasten sekä aikuisten kanssa. Vuorovaikutusleikin elementtejä ovat toiminnallisuus, ihailu ja kehuminen sekä hupsuttelu ja leikkimielisyys, jotka kaikki ilmenevät leikkien aikana. Toimintakerrat järjestetään Lansantien päiväkodissa syys- lokakuun aikana. Päiväkodin henkilökunta tulee vielä tarkemmin informoimaan teitä vuorovaikutusleikkikerhon toteutuspäivistä sekä aikataulusta. Voitte halutessanne antaa suostumuksen lapsenne osallistumiseen vuorovaikutusleikkikerhoon sekä sen videointiin. Korostamme vielä, että osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Ystävällisin terveisin,

Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijat Eveliina Alitalo & Jenny Marttila

Liite 3 Lastentarhanopettajan palautekysely

Miten onnistuimme tavoitteissamme?

Mikä oli mielestäsi hyvää ja missä onnistumme?

Oliko jotain mitä olisimme voineet tehdä toisin, jos oli niin mitä?

Miten vuorovaikutusleikkikerhon toimintaa voisi vielä kehittää/ Voisiko meidän toimintarunkoamme käyttää hyödyksi myös jatkossa?

Muita kommentteja

Liite 4 Vanhempien palautekysely

Hei vanhemmat!

Vuorovaikutusleikkikerhoa on jäljellä vielä pari kertaa, ja haluaisimmekin kysyä teiltä palautetta sekä mielipiteitä kerhostamme. Toivoisimme että palauttaisitte lomakkeen 25.11.15 mennessä. Kiitos vastauksista! ☺

Mitä mieltä olette ideastamme toteuttaa vuorovaikutusleikkikerho Lansantien päiväkodissa?

Mitä mieltä olette kerhon ohjelmasta?

Onko lapsenne puhunut kerhosta kotona? Jos on, niin mitä?

Haluaisitteko kysyä meiltä jotain? Tähän tai paperin kääntöpuolelle voi myös kirjoittaa vapaata palautetta.
